

บทที่ 8 กฎหมายเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วน

1. หลักทั่วไปที่จะถือว่าสัญญาที่ทำขึ้นเป็นสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท

การตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทต้องมีการทำสัญญาการจัดตั้งห้างหุ้นส่วน เนื่องจากเป็นการที่บุคคลหลายคนเข้ามาร่วมกระทำการกิจการร่วมกัน การตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทมีหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 1012 บัญญัติว่า "อันว่าสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปตกลงเข้ากันเพื่อกระทำการกิจการร่วมกัน ด้วยประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันจะพึงได้แก่กิจการที่ทำนั้น"

ดังนั้น ตามหลักกฎหมายดังกล่าวจึงมีหลักเกณฑ์ในการตั้งห้างหุ้นส่วน 4 ข้อ ดังนี้คือ

1) มีสัญญาระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป

คำอธิบาย เรื่องสัญญาเข้าเป็นหุ้นส่วนนี้ทำได้ทั้งการทำสัญญา ตกลงด้วยปากเปล่า และการทำสัญญาเป็นหนังสือ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้บังคับเพียงแต่การทำสัญญาเป็นหนังสือจะเป็นหลักฐานที่ชัดเจนกว่าเป็นสัญญาเข้าเป็นหุ้นส่วนกัน

ส่วนบุคคลที่เป็นคนทำสัญญาจะต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถตามกฎหมาย คือเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์แล้ว กรณีที่เป็นบุคคลที่ขาดความสามารถ เช่น ผู้เยาว์ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้ไร้ความสามารถต้องมีผู้อนุบาลเป็นผู้ทำการแทน เป็นต้น นอกจากนี้คำว่า "บุคคล" ให้รวมถึง "นิติบุคคล" เช่น ห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัดและบริษัทจำกัด สามารถเป็นผู้ทำสัญญาเข้าเป็นหุ้นส่วนได้อีกด้วย

จำนวนบุคคลที่เข้าทำสัญญา มีจำนวนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ถ้าเป็นบริษัทมีจำนวนตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป

2) มีการตกลงเข้าหุ้นกัน

คำอธิบาย การตกลงนั้นจะต้องเป็นการตกลงด้วยเจตนาบริสุทธิ์ มิใช่ตกลงกันโดยสำคัญผิด โดยการข่มขู่ โดยการฉ้อฉล หรือเป็นการตกลงเพราะเจตนาหลงหรือเจตนาอำพราง
เข้าหุ้นกัน หมายถึง หุ้นที่หุ้นส่วนนำมาลง ได้แก่

(1) เงินสด

(2) ทรัพย์สิน ทั้งอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์

(3) แรงงาน ทั้งกำลังกายและกำลังความคิด ความรู้เชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ (ยกเว้นมีกฎหมายห้ามหุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดชอบลงทุนด้วยแรงงาน)

3) มีการกระทำกิจการร่วมกัน

คำอธิบาย กิจการที่กระทำต้องมีวัตถุประสงค์ไม่ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย หรือเป็นการพันวิสัย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงามของประชาชน
กิจการร่วมกัน ได้แก่

(1) การจัดการและการดูแลการครอบงำการจัดการ

การจัดการ หมายถึงการจัดการตามวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วน กรณีเป็นห้างหุ้นส่วน สามัญ ถ้าไม่มีข้อบังคับกำหนดไว้ถือว่าหุ้นส่วนทุกคนเป็นผู้จัดการของห้างได้ กรณีเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัดเฉพาะหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดชอบเท่านั้นเป็นผู้จัดการได้ กรณีบริษัทจำกัดเฉพาะกรรมการบริษัทเท่านั้นที่เป็นผู้จัดการได้

การดูแลการครอบงำการจัดการ เป็นการดำเนินการควบคุมดูแลการจัดการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทอีกทีหนึ่ง (เป็นการจัดการทางอ้อม) เป็นการเปิดโอกาสให้หุ้นส่วนอื่นที่ไม่เป็นผู้จัดการมีโอกาสทราบถึงการจัดการห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น กรณีห้างหุ้นส่วนจำกัดได้แก่ หุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดชอบ กรณีบริษัทจำกัดได้แก่ ผู้ถือหุ้นของบริษัท

(2) การมีส่วนร่วมได้เสียร่วมกัน หมายถึง การร่วมกันในผลกำไรหรือขาดทุนของบริษัท ถ้าตกลงกันได้โดยฝ่ายหนึ่งจะรับแต่ผลกำไรอย่างเดียวขาดทุนไม่ยอมออกด้วย ไม่เป็นสัญญาเข้าหุ้นส่วน

4) ด้วยความประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันจะพึงได้จากกิจการที่ทำนั้น

วัตถุประสงค์ที่ทำสัญญาของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นคือการลงทุนเพื่อต้องการกำไรจากกิจการนั้น ถ้าเป็นกิจการที่ไม่ต้องการกำไร อาจเป็นสมาคมหรือมูลนิธิ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการกุศลหรือสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ

ตัวอย่าง

1) ข้อแตกต่างระหว่างหุ้นส่วนกับเจ้าของร่วม

"เจ้าของร่วม" กับ "หุ้นส่วน" ต่างกันในข้อสำคัญที่ว่า การเข้ารวมกันนั้นเพื่อกระทำการกิจการด้วยประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันจะพึงได้แต่กิจการที่ทำนั้นหรือไม่ ถ้าไม่ประสงค์เช่นนั้นก็ไม่ใช้หุ้นส่วนและเป็นแค่เจ้าของร่วม แต่ถ้ามีการกระทำการกิจการด้วยประสงค์เช่นนั้นก็เป็นหุ้นส่วนและเป็นเจ้าของร่วมด้วยในตัว¹

2) กรณีที่ไม่ใช่สัญญาหุ้นส่วน

(1) โจทก์จำเลยตกลงกันให้จำเลยเป็นแรงงาน ส่วนโจทก์มีนาพันไร่ข้าวปลูกและออกเงินค่าจ้างแรงกระบือที่เหยียบกล้า เมื่อทำนาได้ข้าวเท่าใดแบ่งให้โจทก์ครึ่งหนึ่ง จำเลยได้ครึ่งหนึ่ง กรณีเช่นนี้เป็นสัญญาธรรมดา มิใช่เป็นการเช่าอสังหาริมทรัพย์ ทั้งมิใช่เป็นการเข้าหุ้นส่วนกัน เมื่อจำเลยไม่ทำให้เสร็จตามที่ตกลง โจทก์ได้รับความเสียหาย จำเลยย่อมต้องรับผิดชอบโจทก์²

(2) จำเลยทำสัญญาขายปอให้โจทก์ในราคา กิโลกรัมละ 1 บาท โดยจะนำปอมาส่งให้เป็นคราวๆ จำเลยรับเงินไปจากโจทก์ 9 ครั้ง 18,000 บาท จะต้องส่งปอให้ 18,000 กิโลกรัม ภายในวันที่กำหนดกันไว้ แม้สัญญาจะมีข้อความตอนหนึ่งว่าเมื่อส่งครบจำนวนแล้วคิดตามราคาท้องตลาด หักทุนแล้วเหลือเท่าไร จึงแบ่งกำไรฝ่ายละครึ่ง ข้อนี้เป็นข้อตกลงอีกอันหนึ่งว่าภายหลังที่ขายปอให้กันแล้ว โจทก์จะต้องแบ่งกำไรให้จำเลยด้วยเท่านั้น หากทำให้สัญญาซื้อขายนั้นกลายเป็นสัญญาเข้าหุ้นส่วนไปไม่ เพราะจำเลยยอมรับกำไรแต่อย่างเดียว³

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 258/2499

²คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 427/2495

³คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1375/2513

(3) สัญญาร่วมทุนทำการปลูกอ้อยซึ่งโจทก์เป็นผู้ออกเงินทุนค่าใช้จ่ายในการปลูกอ้อย จำเลยเป็นเจ้าของที่ดิน และตกลงให้อ้อยที่ปลูกเป็นของโจทก์จำเลยร่วมกัน 3 ปี แต่จำเลยให้โจทก์เป็นผู้ตัดอ้อยขายโรงงานแต่ผู้เดียว เงินขายอ้อยหลังหักค่าใช้จ่ายในการตัดอ้อยแล้วให้ใช้คืนทุนที่โจทก์ออกไปก่อนจนกว่าจะครบ ถ้ามีเงินเหลือจากนั้นจึงจะนำไปแบ่งกันระหว่างโจทก์และจำเลยคนละครึ่ง ไม่ใช่สัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วน¹

(4) สัญญาระหว่างโจทก์และจำเลยเป็นสัญญาจะซื้อจะขายที่ดิน ซึ่งกำหนดไว้ว่าจำเลยจะไปจดทะเบียนให้โจทก์เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมภายใน 1 ปี เพียงแต่มีข้อตกลงกันเป็นพิเศษยอมให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำที่ดินที่จะซื้อขายกันนี้ไปขายให้แก่บุคคลภายนอกได้ โดยจะต้องนำเงินที่ขายได้มาแบ่งกันคนละครึ่งเท่านั้นการมีข้อตกลงพิเศษเพียงเท่านี้ทำให้สัญญาจะซื้อจะขายที่ดินกลายเป็นสัญญาหุ้นส่วนไปไม่และกฎหมายมิได้กำหนดอายุความสำหรับการเรียกร้องให้แบ่งเงินตามข้อตกลงดังกล่าว จึงมีอายุความสิบปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 164²

3) กรณีการซื้อขายสิทธิในทรัพย์สินของหุ้นส่วนที่กฎหมายบังคับว่าต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด

การรวมทุนกันประกอบกิจการ มีและทำสวนยาง อีกนัยหนึ่งก็คือการร่วมกันมีที่ดินสวนยางหรือทำสวนยางเพื่อแสวงหาดอกผลธรรมดาจากสวนยางนั้น แม้จะเรียกว่าหุ้นส่วนสามัญ (โดยมิได้จดทะเบียน) ก็ตาม ความสัมพันธ์เช่นนี้จะต้องบังคับตามกฎหมายอันว่าด้วยกรรมสิทธิ์ร่วมในอสังหาริมทรัพย์นั้น จะบังคับตามกฎหมายเรื่องหุ้นส่วนแต่อย่างเดียวไม่ได้ เพราะทรัพย์สินอันเป็นประธานที่หุ้นส่วนมีร่วมกันคือที่ดินสวนยาง และส่วนของหุ้นส่วนในเรื่องนี้ก็คือส่วนหนึ่งในสิทธิแห่งการเป็นเจ้าของรวมในสวนยางอันเป็นอสังหาริมทรัพย์ จะมีตราจองหรือไม่ก็ย่อมเป็นสิทธิในอสังหาริมทรัพย์เช่นเดียวกัน แม้ผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งจะมีสิทธิทำนิติกรรมจำหน่ายส่วนของตนได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและ

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1165/2521

² คำพิพากษาฎีกาที่ 428/2522

พาณิชย์ มาตรา 1361 ก็ตาม แต่ก็ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่จึงจะสมบูรณ์

ถ้าผู้ได้รับซื้อสิทธิของผู้เป็นหุ้นส่วนไว้โดยเพียงแต่ทำสัญญากันเป็นหนังสือเท่านั้น แล้วภายหลังผู้เป็นหุ้นส่วนนั้น ได้ขายสิทธินั้น ไปแก่ผู้รับซื้อคนใหม่ โดยทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนกัน โดยสุจริตแล้ว ดังนี้ ผู้รับซื้อคนแรกก็ย่อมจะฟ้องบังคับให้ผู้เป็นหุ้นส่วนซึ่งขายสิทธินั้นแก่ตน โอนสิทธิที่ขายให้แก่ตนไม่ได้¹

4) กรณีที่ถือว่าเป็นสัญญาหุ้นส่วน

(1) เข้าหุ้นส่วนกันซื้อที่ดินมาขายแบ่งกำไรเป็นหุ้นส่วน²

(2) โจทก์จำเลยตกลงกันเข้าหุ้นกันค้าไม้ไผ่โดยโจทก์ลงทุนเป็นเงิน จำเลยลงแรง จะแบ่งกำไรกันคนละครึ่ง ย่อมถือว่าเป็นการเข้าหุ้นส่วนกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1012 แล้ว แม้เรื่องการขาดทุนจะมีได้ตกลงกันไว้ ก็หาเป็นข้อสำคัญไม่ ถ้าหากมีการขาดทุนก็ต้องเฉลี่ยขาดทุนตามส่วนของหุ้นอยู่ในตัว เว้นแต่จะตกลงเป็นอย่างอื่น³

(3) การที่จำเลยกับพวกได้ร่วมกันซื้อที่ดินมาจัดสรรแบ่งขายเป็นแปลง ๆ ด้วยประสงค์ที่จะหากำไรมาแบ่งปันกัน เป็นการกระทำที่เป็นหุ้นส่วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1012⁴

(4) จำเลยที่ 2 เป็นผู้ออกรถยนต์ จำเลยที่ 1 เป็นผู้ออกแรงงาน ร่วมรับจ้างบรรทุกของผลประโยชน์แบ่งกันคนละครึ่ง ถือว่าการดำเนินกิจการเกี่ยวกับรถยนต์คันนี้ระหว่างจำเลยทั้งสองเข้าลักษณะเป็นหุ้นส่วนกัน เมื่อการกระทำของจำเลยที่ 1 ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลภายนอก จำเลยทั้งสองต้องรับผิดชอบร่วมกันและแทนกันในกิจการของหุ้นส่วน⁵

(5) โจทก์จำเลยทำสัญญาหุ้นส่วนกัน และได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของหุ้นส่วนไปบางส่วนแล้ว เมื่อไม่อาจจะดำรงการเป็นหุ้นส่วนต่อไปได้ โจทก์ก็ชอบที่จะจัดการขอ

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 730/2496

²คำพิพากษาฎีกาที่ 556/2505

³คำพิพากษาฎีกาที่ 314/2510

⁴คำพิพากษาฎีกาที่ 1836/2514

⁵คำพิพากษาฎีกาที่ 2216/2514

ให้มี การเลิกหุ้นส่วนเพื่อชำระบัญชี โจทก์จะมาฟ้องขอคืนเงินที่จะลงหุ้นไปโดยยังมีได้มีการชำระบัญชี หาได้ไม่¹

(6) สามีภริยาที่ไม่จดทะเบียนสมรส แต่ร่วมกันทำการค้าที่ดิน แม้จะไม่ใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมกันเพราะไม่ได้จดทะเบียนสมรสแต่ถือว่าเป็นหุ้นส่วน ในการค้าที่ดินนั้น²

2. ประเภทของห้างหุ้นส่วนบริษัท

การแบ่งประเภทของห้างหุ้นส่วนบริษัท

มาตรา 1013 บัญญัติว่า "อันห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น ท่านกำหนดให้เป็นไปสามประเภท คือ

(1) **ห้างหุ้นส่วนสามัญ** หมายถึง ห้างหุ้นส่วนที่ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันเพื่อ หนี้ทั้งปวงของห้างหุ้นส่วนโดยไม่จำกัดจำนวน ห้างหุ้นส่วนสามัญแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

ก. ห้างหุ้นส่วนสามัญมิได้จดทะเบียน

ข. ห้างหุ้นส่วนสามัญที่ได้จดทะเบียน เมื่อจดทะเบียนแล้วจะมีสภาพเป็นนิติบุคคล ซึ่งตามกฎหมายเรียกว่า ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล

(2) **ห้างหุ้นส่วนจำกัด** หมายถึง ห้างหุ้นส่วนที่มีหุ้นส่วน 2 ประเภทคือหุ้นส่วนจำกัดความรับผิดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนรับจะลงหุ้นในห้างหุ้นส่วนนั้น และหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด

ห้างหุ้นส่วนจำกัดต้องจดทะเบียนที่หอทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทจึงจะดำเนินการห้างหุ้นส่วน จำกัดได้ และมีสภาพเป็นนิติบุคคล

(3) **บริษัทจำกัด** หมายถึง บริษัทประเภทซึ่งตั้งโดยแบ่งทุนเป็นมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยมีผู้ถือหุ้นไม่ถึงหนึ่งร้อยคน รวมทั้งนิติบุคคล (ถ้ามี) และผู้ถือหุ้นดังกล่าวต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ (มาตรา 1096)

บริษัทจำกัดนั้นกฎหมายบังคับให้จดทะเบียนและมีสภาพเป็นนิติบุคคล

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 2216/2514

² คำพิพากษาฎีกาที่ 2582/2520

3. ข้อแตกต่างระหว่างห้างหุ้นส่วนและบริษัท

1) การจดทะเบียนและมีสภาพเป็นนิติบุคคล

ห้างหุ้นส่วนสามัญ กฎหมายไม่บังคับ ถ้าจดทะเบียนจะมีสภาพเป็นนิติบุคคลเรียกว่า ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล

ห้างหุ้นส่วนจำกัดและบริษัทจำกัด ต้องจดทะเบียนและมีสภาพเป็นนิติบุคคล (มาตรา 1015)

2) ความรับผิด

ห้างหุ้นส่วนสามัญ ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบในหนี้สินของห้างหุ้นส่วนร่วมกันและไม่จำกัดจำนวน

ห้างหุ้นส่วนจำกัด มีหุ้นส่วนสองประเภท คือ หุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดไม่เกินจำนวนเงินที่นำมาลงหุ้นเท่านั้น และหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิด

บริษัทจำกัด ผู้ถือหุ้นรับผิดชอบไม่เกินจำนวนค่าหุ้นที่ตนยังค้างชำระอยู่เท่านั้น ในกรณีที่ผู้ถือหุ้นชำระค่าหุ้นครบแล้ว ไม่ต้องรับผิดชอบ

3) อำนาจของผู้เป็นหุ้นส่วนและผู้ถือหุ้น

ห้างหุ้นส่วนสามัญ ผู้เป็นหุ้นส่วนมีสิทธิจัดการห้างหุ้นส่วนได้ทุกคน

ห้างหุ้นส่วนจำกัด หุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดเท่านั้นที่มีสิทธิเป็นผู้จัดการห้างหุ้นส่วนได้

บริษัทจำกัดผู้ถือหุ้น ไม่มีสิทธิจัดการบริษัท (นอกจากจะได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการบริษัท)

4) การเลิกห้างหุ้นส่วนและบริษัท

ห้างหุ้นส่วนสามัญ คุณสมบัติของหุ้นส่วนเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าหุ้นส่วนตาย ล้มละลายหรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ ห้างหุ้นส่วนสามัญต้องเลิกกัน

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ถ้าหุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดตาย ล้มละลาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ ห้างหุ้นส่วนจำกัดไม่ต้องเลิก

บริษัทจำกัด คุณสมบัติของผู้ถือหุ้น ไม่ใช่เรื่องสำคัญ ถ้าผู้ถือหุ้นตาย ล้มละลาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ บริษัทจำกัดไม่ต้องเลิก

4. การจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท

1) กฎหมายที่บังคับเกี่ยวกับการจดทะเบียน

ห้างหุ้นส่วนสามัญ กฎหมายไม่บังคับว่าจะต้องจดทะเบียน เพราะหุ้นส่วนทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบ และมีสิทธิจัดการห้างหุ้นส่วนอยู่แล้ว แต่ถ้าจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนสามัญ จะมีสภาพเป็นนิติบุคคล เรียกว่า ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล

ห้างหุ้นส่วนจำกัดและบริษัทจำกัด กฎหมายบังคับว่าต้องจดทะเบียนและมีสภาพเป็นนิติบุคคล

2) ประโยชน์ที่ได้จากการจดทะเบียน

ทำให้ห้างหุ้นส่วนสามัญเป็นนิติบุคคลต่างหากจากหุ้นส่วน (มาตรา 1015) และมีสิทธิดังนี้คือ

(1) มีสิทธิเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและเป็นทั้งเจ้าหนี้ลูกหนี้ได้เองต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนและผู้ถือหุ้น ดังนั้น ในกรณีที่บุคคลภายนอกเป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้ของห้างหุ้นส่วนและเป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้ส่วนตัวของผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในขณะเดียวกัน จึงเป็นหนี้คนละส่วนกัน จะนำหนี้้นั้นมาหักกลบลบหนี้ไม่ได้ (มาตรา 66,67)

(2) มีสิทธิใช้ชื่อห้างหุ้นส่วนและบริษัทของตนเอง โดยกฎหมายห้ามการจดทะเบียนที่มีชื่อซ้ำหรือคล้ายกัน และมีสิทธิใช้ชื่อในการดำเนินคดีตามกฎหมาย (มาตรา 18)

(3) ห้างหุ้นส่วนและบริษัทที่จดทะเบียนในประเทศย่อมได้รับสัญชาติไทย และมีภูมิลำเนา ของตนเองโดยถือเอาที่ตั้งของสำนักงานใหญ่หรือที่ตั้งทำการของห้างหุ้นส่วนและบริษัทเป็นภูมิลำเนา (มาตรา 65,1016)

3) สถานที่จดทะเบียน

โดยถือที่ตั้งสำนักงานใหญ่หรือที่ทำการของห้างหุ้นส่วนและบริษัทอันเป็นภูมิลำเนาเป็นหลักในการขอจดทะเบียน ซึ่งมีหน่วยงานคือสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท

กลาง กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์เป็นผู้รับผิดชอบ มีอำนาจรับจดทะเบียนได้ทั่วประเทศ สำหรับในเขตกรุงเทพมหานครให้จดทะเบียนกับสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานคร ในต่างจังหวัดให้จดทะเบียนที่สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทจังหวัด ตั้งอยู่ในสำนักงานพาณิชย์จังหวัด (มาตรา1016)

4) กำหนดเวลาจดทะเบียน

สำหรับหุ้นส่วนไม่มีกฎหมายกำหนดระยะเวลาไว้ ยกเว้นในเรื่องบริษัทจำกัดต้องจดทะเบียนบริษัทภายในเวลา 3 เดือนนับแต่วันประชุมตั้งบริษัท

แต่ถ้าข้อความที่จะจดทะเบียนหรือประกาศโฆษณาเกิดขึ้นในต่างประเทศ ให้นับเวลาสำหรับการจดทะเบียนตั้งแต่เวลาที่คำบอกกล่าวนั้นมาถึงตำบลที่จะจดทะเบียนเป็นต้นไป (มาตรา1017)

5) อำนาจนายทะเบียน

นายทะเบียนมีอำนาจไม่ยอมรับจดทะเบียนในกรณีที่คำขอจดทะเบียนและเอกสารที่ต้องใช้ในการจดทะเบียนไม่ถูกต้อง ดังนี้คือ

1. ข้อความที่ขอจดทะเบียนมีรายการไม่ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด
2. รายการที่ขอจดทะเบียนขัดกับกฎหมาย
3. เอกสารที่ใช้ประกอบในการจดทะเบียนไม่ครบตามที่กฎหมายกำหนด
4. ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายบังคับไว้ (มาตรา 1019)

เมื่อนายทะเบียนได้ตรวจคำขอจดทะเบียนและเอกสารที่ต้องใช้ในการจดทะเบียนยังไม่ถูกต้อง เป็นหน้าที่ของนายทะเบียนที่จะทักท้วงขอให้แก้ไข ถ้าไม่ปฏิบัติตาม นายทะเบียนมีอำนาจที่จะไม่รับจดทะเบียนให้ สำหรับค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนเป็นไปตามกฎกระทรวงที่กำหนดไว้

6) บุคคลภายนอกมีสิทธิขอตรวจสอบเอกสารซึ่งนายทะเบียนเก็บรักษาไว้ได้ (มาตรา 1020)

7) หน้าที่ของนายทะเบียน

หน้าที่ของนายทะเบียน ต้องแต่งย่อรายการซึ่งได้ลงทะเบียนไว้ไปลงพิมพ์โฆษณา

ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เพื่อประสงค์ให้ประชาชนทราบถึงนิติบุคคลที่ได้จดทะเบียนว่ามีวัตถุประสงค์และการดำเนินการอย่างไร กฎหมายให้ถือเป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่า บุคคลภายนอกได้รับทราบโดยทั่วกันเมื่อมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ซึ่งการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลมีผลนับตั้งแต่วันที่ประกาศเป็นต้นไป (มาตรา 1021 และมาตรา 1022)

8) เอกสารของห้างหุ้นส่วนบริษัทถือเป็นพยานหลักฐานที่ถูกต้อง

ในระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนด้วยกันหรือในระหว่างผู้ถือหุ้นด้วยกัน ในระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนกับห้างหุ้นส่วน และในระหว่างผู้ถือหุ้นกับบริษัท กฎหมายให้สันนิษฐานว่าบรรดาสมุดบัญชีเอกสารของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท หรือของผู้ชำระบัญชี ย่อมเป็นพยานหลักฐานอันถูกต้องตามข้อความที่ได้บันทึกไว้ในนั้นทุกประการ (มาตรา 1024)

ข้อสันนิษฐานนี้ไม่ใช้กับบุคคลภายนอก นอกจากจะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลภายนอกได้ทราบข้อความนั้นแล้ว และไม่ถือเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาด อาจขอนำสืบหักล้างได้ว่าข้อความที่บันทึกไว้ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง

ตัวอย่าง

1) ข้อจำกัดอำนาจของกรรมการถือเป็นอันรู้แก่บุคคลทั่วไป

ข้อจำกัดอำนาจกรรมการในอันจะลงนามผูกพันบริษัทที่ว่าจะต้องมีตราของบริษัท ถือว่าเป็นอันรู้แก่บุคคลทั่วไป หนังสือสัญญาเช่าซึ่งมีข้อความในตอนต้นว่าบริษัทโดยกรรมการผู้จัดการเป็นผู้เช่า และมีลายมือชื่อกรรมการผู้จัดการในช่องผู้เช่าแต่ไม่มีตราของบริษัทประทับด้วยนั้น ย่อมไม่ผูกพันบริษัท¹

2) วัตถุประสงค์ของนิติบุคคลถือเป็นอันรู้แก่บุคคลทั่วไป

โจทก์บรรยายฟ้องแล้วว่า โจทก์เป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด จดทะเบียนเลขที่ 1430 ถึงแม้ว่าจะมิได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ แต่การจัดตั้งบริษัทจำกัดนั้นจะต้องนำหนังสือบริคณห์สนธิไปจดทะเบียน และนายทะเบียนจะต้องแต่งย่อรายการไปลงพิมพ์โฆษณาในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ซึ่งตามกฎหมายให้ถือว่าเป็นอันรู้แก่บุคคลทั้งปวง จึง

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 34712506

ต้องถือว่าจำเลยทราบวัตถุประสงค์ของโจทก์ในหนังสือบริคณห์สนธิแล้ว โจทก์ไม่จำเป็นต้องบรรยายวัตถุประสงค์มาในฟ้องอีก¹

3) ข้อบังคับของบริษัท ถ้ายังมีได้พิมพ์โฆษณาในราชกิจจานุเบกษาถือว่าบุคคลภายนอกยังไม่ทราบ

บริษัทจำกัดต้องผูกพันตามสัญญาที่ตัวแทนได้กระทำไปหลังจากที่ได้จดทะเบียนตั้งบริษัทจำกัดแล้ว แม้ยังมีได้ลงพิมพ์โฆษณาในราชกิจจานุเบกษาก็ตาม แต่ข้อบังคับของบริษัทที่ว่ากรรมการผู้จัดการต้องลงนามในเอกสาร 2 นายและประทับตราของบริษัทด้วยนั้น ถ้ายังมีได้โฆษณาในราชกิจจานุเบกษาจะใช้ยื่นบุคคลภายนอกไม่ได้และบริษัทต้องรับผิดชอบกรรมการผู้จัดการนายเด็ยลงชื่อในหนังสือแต่งตั้งตัวแทน²

4) บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นที่กรรมการบริษัทนำส่งต่อนายทะเบียนถือเป็นพยานหลักฐานที่ถูกต้อง

บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นฉบับสุดท้ายที่กรรมการของบริษัทนำส่งต่อนายทะเบียนฯ ตามป.พ.พ.มาตรา 1139 วรรคสอง ปรากฏว่า ผู้ร้องถือหุ้นจำนวน 300 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 1,000 บาท ชำระแล้วหุ้นละ 500 บาท เลขหุ้นตั้งแต่ 6,201 ถึง 6,500 ดังนี้ ถือว่าบัญชีผู้ถือหุ้นดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานอันถูกต้องในเบื้องต้นตาม ป.พ.พ.มาตรา 1024 ผู้ร้องอ้างว่าไม่ได้เป็นผู้ถือหุ้น จึงมีหน้าที่พิสูจน์ให้เห็นตามข้ออ้าง เมื่อผู้ร้องนำสืบหักล้างไม่ได้ก็ต้องฟังว่า ผู้ร้องเป็นผู้ถือหุ้นและค้างชำระค่าหุ้นตามที่ปรากฏในบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้น³

5) หนี้สินของผู้ก่อตั้งบริษัทเมื่อบริษัทที่จดทะเบียนแล้วต้องฟ้องบริษัท

โจทก์ฟ้องจำเลยในฐานะผู้ก่อตั้งบริษัท เรียกเงินค่าหนี้สินที่บริษัทเป็นลูกหนี้ โจทก์อยู่ เมื่อทางพิจารณาได้ความว่าบริษัทนั้นได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้ว โจทก์ก็ไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยในฐานะส่วนตัว ต้องฟ้องบริษัท⁴

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 1301/2522

²คำพิพากษาฎีกาที่ 195412497

³คำพิพากษาฎีกาที่ 1383/2525

⁴คำพิพากษาฎีกาที่ 73412502

6) หนี้สินของบริษัทที่ยังไม่ได้จดทะเบียน

ฟ้องว่า บริษัทจำกัดทำละเมิด ภายหลังจากพบว่าบริษัทที่ยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล โจทก์ก็ขอให้ศาลเรียกผู้เริ่มก่อการเข้ามาเป็นจำเลยรับผิดชอบ โจทก์เป็นส่วนตัวตามมาตรา 1113 ได้จดทะเบียนเป็นผู้เริ่มก่อการและเป็นผู้ถือหุ้นตามหนังสือบริคณห์สนธิแล้ว หากจะเปลี่ยนแปลงก็ต้องจดทะเบียน ณ หอทะเบียนแห่งเดียวกันนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1016 วรรคสอง¹

5. ลักษณะสำคัญของห้างหุ้นส่วนสามัญ

มาตรา 1025 บัญญัติว่า "อันว่าห้างหุ้นส่วนสามัญนั้น คือห้างหุ้นส่วนประเภทหนึ่งซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนหมดทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันเพื่อหนี้ทั้งปวงของหุ้นส่วน โดยไม่มีจำกัด" ดังนั้น ห้างหุ้นส่วนสามัญมีลักษณะสำคัญดังนี้ คือ

1. เป็นห้างหุ้นส่วนตามหลักเกณฑ์การตั้งห้างหุ้นส่วน (มาตรา 1012)
2. ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน และผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบโดยไม่มี

จำกัด

1) เป็นห้างหุ้นส่วนตามหลักเกณฑ์การตั้งห้างหุ้นส่วน มี 4 ข้อ คือ

1. มีสัญญาระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป
2. มีการตกลงเข้าทุนกัน
3. มีการกระทำกิจการร่วมกัน
4. ด้วยความประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันพึงจะได้จากกิจการที่ทำนั้น ซึ่งได้

อธิบายรายละเอียดไว้แล้วในหมวดที่ 1 บทเบ็ดเสร็จทั่วไป

2) ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันและต้องรับผิดชอบโดยไม่มีจำกัด

"ที่ว่าต้องรับผิดชอบร่วมกัน" หมายถึง ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนในห้างหุ้นส่วนสามัญต้องรับผิดชอบในหนี้สินของห้างหุ้นส่วนสามัญร่วมกัน โดยต้องรับผิดชอบแบบลูกหนี้ร่วม ซึ่งเข้านี้จะเรียกให้ลูกหนี้ที่เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนให้ชำระหนี้ทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนก็ได้

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 1741/2505

"ที่ว่าต้องรับผิดชอบโดยไม่จำกัด" หมายถึง หุ้นส่วนทุกคนจะต้องรับผิดชอบร่วมกันทุกคน จนกว่าหนี้สินนั้นจะได้ชำระเสร็จสิ้นแล้ว จะแบ่งแยกความรับผิดชอบตามที่ตนสัญญาไว้ระหว่างหุ้นส่วนด้วยกันหรือตามที่ลงทุนไว้กับเจ้าหนี้ที่เป็นบุคคลภายนอกไม่ได้ แต่ในระหว่างหุ้นส่วนด้วยกันถ้าหุ้นส่วนคนใดชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เกินกว่าที่ตกลงกัน มีสิทธิเรียกส่วนที่เกินไปนั้นจากหุ้นส่วนคนอื่นได้

ตัวอย่าง

1) กรณีที่ถือว่าเป็นการเข้าหุ้นส่วน

โจทก์จำเลยตกลงกันเข้าเป็นหุ้นกันค้าไม้ไผ่ โดยโจทก์ลงทุนเป็นเงิน จำเลยลงแรง จะแบ่งกำไรกันคนละครึ่ง ย่อมถือว่าเป็นการเข้าหุ้นส่วนกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1012 แล้ว แม้เรื่องการขาดทุนจะไม่ได้ตกลงกันไว้ก็หาเป็นข้อสำคัญไม่ ถ้าหากมีการขาดทุนก็ต้องเฉลี่ยขาดทุนตามส่วนของหุ้นอยู่ในตัว เว้นแต่จะตกลงเป็นอย่างอื่น¹

2) กรณีที่ถือว่าเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญ

(1) โจทก์จำเลยได้เข้าหุ้นส่วนกันซื้อโคกระบือส่งไปขายเพื่อเอากำไรแบ่งกันตามส่วนของเงินที่ลงทุน แม้ในสัญญาตกลงเข้าหุ้นจำเลยบอกโจทก์ด้วยว่าถ้ากิจการขาดทุนจะแบ่งเงินเป็นกำไรให้โจทก์ไม่ต่ำกว่าเดือนละ 2,000 บาท ก็เป็นเพียงคำรับรองของจำเลยต่อโจทก์เท่านั้น มิใช่ว่ากรณีจะไม่เข้าบทบัญญัติมาตรา 1025 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อัน โจทก์จะมีต้องรับผิดชอบสำหรับหนี้ของห้างหุ้นส่วนต่อบุคคลภายนอกหามิได้²

(2) โจทก์ร่วมเอารถยนต์มาร่วมกิจการเดินรถกับโจทก์เพื่อหาประโยชน์ร่วมกัน ถือได้ว่าเป็นการตั้งห้างหุ้นส่วนสามัญไม่จดทะเบียนระหว่างโจทก์กับโจทก์ร่วม การที่โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากจำเลยที่ทำให้รถยนต์ของห้างหุ้นส่วนเสียหาย แล้วต่อมาโจทก์ร่วมร้องสอดเข้ามาในคดีอีกเช่นนี้ การฟ้องคดีเป็นการเรียกร้องเพื่อประโยชน์แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคน โจทก์และโจทก์ร่วมย่อมมีสิทธิฟ้องได้³

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 556/2505

²คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 775/2516

³คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1399/2523

3) เรื่องทุนของผู้เป็นหุ้นส่วน

ผู้เป็นหุ้นส่วนต้องมีเงิน ทรัพย์สินสิ่งอื่นหรือแรงงานมาลงหุ้น ถ้าไม่ได้ลงหุ้น ก็ไม่เป็นหุ้นส่วน¹

6. การจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนสามัญเป็นนิติบุคคล

ห้างหุ้นส่วนสามัญ กฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ดังนั้น จึงเป็นได้ทั้งห้างหุ้นส่วนสามัญธรรมดาและห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล (มาตรา 1015) ในกรณีที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต้องมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1) รายการที่ต้องจดทะเบียน มีดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อห้างหุ้นส่วน
- (2) วัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วน
- (3) ที่ตั้งสำนักงานใหญ่และสาขา
- (4) ชื่อ ที่อยู่ อาชีพของผู้เป็นหุ้นส่วนทุก ๆ คน ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดมีชื่อ ยี่ห้อยกให้ลงทะเบียนทั้งชื่อและยี่ห้อยด้วย
- (5) ชื่อหุ้นส่วนผู้จัดการ ในเมื่อตั้งให้หุ้นส่วนเป็นผู้จัดการแต่เพียงบางคน
- (6) ชื่อจำกัดอำนาจของหุ้นส่วนผู้จัดการ
- (7) ตราของห้างหุ้นส่วน
- (8) รายการอื่น ๆ ที่เห็นสมควรให้ประชาชนทราบการจดทะเบียนนั้น ต้อง ลงลายมือชื่อของผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคน และต้องประทับตราของห้างหุ้น ส่วนนั้นด้วย

เมื่อจดทะเบียนแล้ว เจ้าพนักงานทะเบียนจะมอบใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนมอบแก่ห้างหุ้นส่วนนั้นฉบับหนึ่ง (มาตรา 1064)

2) ผลของการจดทะเบียน

ห้างหุ้นส่วนสามัญเมื่อ ได้จดทะเบียนแล้วมีผลตามกฎหมายดังนี้ คือ

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1159/2510

(1) เป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วน และมีสิทธิต่อไปนี้คือ

1.1 มีสิทธิและหน้าที่ต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วน

1.2 มีสัญชาติ

1.3 มีภูมิลำเนาของตนเอง

1.4 มีสิทธิใช้ชื่อห้างหุ้นส่วนในทางอรรถคดี

(2) การฟ้องบุคคลภายนอกที่เป็นลูกหนี้ห้างหุ้นส่วน ถ้าเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญไม่ได้จดทะเบียน เฉพาะหุ้นส่วนที่เป็นคู่สัญญาต่อบุคคลภายนอกเท่านั้นที่มีสิทธิฟ้อง (มาตรา 1049)

เมื่อห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียนแล้วมีสภาพเป็นนิติบุคคล หุ้นส่วนคนอื่น ๆ แม้มิใช่คู่สัญญาต่อบุคคลภายนอกก็มีสิทธิฟ้องได้ (มาตรา 1065)

(3) กรณีที่บุคคลภายนอกเป็นเจ้าของหนี้ห้างหุ้นส่วน ถ้าเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญที่ไม่จดทะเบียนฟ้องได้แต่เฉพาะหุ้นส่วน แต่ถ้าเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียนแล้วฟ้องได้ทั้งห้างและหุ้นส่วน ในกรณีที่ฟ้องห้างฯ อย่างเดียวฟ้องได้ทันที แต่ถ้าฟ้องทั้งห้างฯ และหุ้นส่วนพร้อมกันต้องทำให้ห้างฯ ผิดนัดชำระหนี้เสียก่อน แต่ผู้เป็นหุ้นส่วนยังมีสิทธิที่จะขอให้เจ้าหนี้ไปเก็บชำระหนี้จากสินทรัพย์ของห้างฯ เสียก่อนที่จะมาเอาจากผู้เป็นหุ้นส่วนได้ (มาตรา 1070 และมาตรา 1071)

(4) อายุความการฟ้องร้องให้หุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนรับผิดชอบกับหนี้ ซึ่งห้างหุ้นส่วนก่อให้เกิดขึ้นก่อนที่หุ้นส่วนนั้นนอกจากการเป็นหุ้นส่วน มีจำกัดเพียงสองปีนับแต่เมื่อออกจากหุ้นส่วน (มาตรา 1068) ถ้าเป็นห้างหุ้นส่วนธรรมดาใช้อายุความ 10 ปี (มาตรา 1051)

(5) ห้ามประกอบกิจการแข่งขันกับห้างหุ้นส่วน ถ้าเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญที่ไม่จดทะเบียน กฎหมายห้ามหุ้นส่วนคนหนึ่งคนใดประกอบกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดอันมีสภาพเป็นอย่างเดียวกันและเป็นการแข่งขันกับกิจการของห้างหุ้นส่วนนั้น ไม่ว่าจะทำเพื่อประโยชน์ตนเองหรือผู้อื่น

แต่ห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียนมีการห้ามเพิ่มเติม คือห้ามเข้าเป็นหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดชอบในห้างหุ้นส่วนอื่นซึ่งประกอบกิจการอันมีสภาพเป็นอย่างเดียวกันและเป็นการแข่งขันกับกิจการของห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนนั้น เว้นแต่จะได้รับคำยิน

ยอมจากผู้เป็นหุ้นส่วนอื่นทุกคน (ยกเว้นแต่กรณีที่หุ้นส่วนทั้งหลายรู้อยู่แล้วเมื่อจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนว่าหุ้นส่วนคนใดได้ทำกิจการหรือเข้าเป็นหุ้นส่วนที่ทำไว้ ไม่บังคับให้ถอนตัวออก) (มาตรา 1038 และมาตรา 1066)

(6) ห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียนนอกจากต้องเลิกในกรณีต่าง ๆ เช่นเดียวกับห้างหุ้นส่วนสามัญที่ไม่ได้จดทะเบียนตามมาตรา 1055 ยังจะต้องเลิกกันในกรณีศาลพิพากษาให้ห้างหุ้นส่วนล้มละลาย (มาตรา 1069)

7. ความเกี่ยวพันระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วน

การที่บุคคลตกลงเข้ากันเป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนนั้น มีเรื่องสำคัญที่ต้องดำเนินการหลายเรื่องคือ เรื่องทุน การเปลี่ยนแปลงสัญญาหุ้นส่วน การบริหารงาน การห้ามประกอบการแข่งขัน การห้ามชักนำบุคคลภายนอกมาเป็นหุ้นส่วน การโอนส่วนแบ่งผลกำไร การแบ่งกำไรขาดทุน และการใช้ชื่อของหุ้นส่วนเป็นชื่อห้าง ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติเรื่องความเกี่ยวพันดังกล่าวไว้ในมาตรา 1026 ถึงมาตรา 1048 ดังมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1) ทุน

ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาลงทุนในห้างหุ้นส่วน ซึ่งแบ่งทุนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. เงินสด

2. ทรัพย์สิน การลงทุนด้วยทรัพย์สินเพื่อให้ห้างหุ้นส่วนได้ใช้ เช่น อาคาร สำนักงาน ที่ดิน เป็นต้น หรือเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น ให้ห้างหุ้นส่วน

3. แรงงาน หุ้นส่วนอาจลงทุนด้วยแรงงานของตนเองก็ได้ และมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งในเรื่องกำไรขาดทุน แต่ไม่มีสิทธิได้รับแบ่งเงินทุนกรณีที่มีการเลิกห้าง เนื่องจากไม่ได้ลงทุนด้วยเงินสดหรือทรัพย์สิน

2) ปัญหากรณีผู้เป็นหุ้นส่วนได้ตกลงจะลงทุนแต่ไม่ได้ส่งเงินหรือทรัพย์สิน

มาตรา 1031 บัญญัติว่า "ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดละเลยไม่ส่งมอบส่วนลงหุ้นของตนเสียเลย ท่านว่าต้องส่งคำบอกกล่าวเป็นจดหมายจดทะเบียนไปรษณีย์ไปยังผู้เป็น

หุ้นส่วนคนนั้น ให้ส่งมอบส่วนลงหุ้นของตนมาภายในเวลาอันสมควร มิฉะนั้นผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่น ๆ จะลงเนื้อเห็นพร้อมกัน หรือโดยเสียงข้างมากด้วยกันสุดแต่ข้อสัญญา ให้เอาผู้เป็นหุ้นส่วนคนนั้นออกเสียได้"

ดังนั้น หุ้นส่วนคนใดหลังจากตกลงเข้าเป็นหุ้นส่วนกันแล้วไม่ส่งเงินหรือทรัพย์สินมาลงทุน หุ้นส่วนอื่นมีสิทธิลงมติให้ผู้เป็นหุ้นส่วนนั้นออกจากการเป็นหุ้นส่วนได้

แต่ในกรณีที่ส่งเงินหรือทรัพย์สินมาลงทุนแล้วบางส่วนแต่ยังไม่ครบจำนวน ไม่ยอมลงทุนอีก จะให้หุ้นส่วนคนนั้นออกจากการเป็นหุ้นส่วนไม่ได้ ได้แต่ฟ้องศาลขอเลิกห้าง

3) สัญญาหุ้นส่วนห้ามเปลี่ยนแปลง

มาตรา 1032 บัญญัติว่า "ห้ามมิให้เปลี่ยนแปลงข้อสัญญาเดิมแห่งห้างหุ้นส่วนหรือประเภทแห่งกิจการ นอกจากด้วยความยินยอมของผู้เป็นหุ้นส่วนหมดด้วยกันทุกคน เว้นแต่จะมีข้อตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น"

กฎหมายห้ามเปลี่ยนแปลงสัญญาห้างหุ้นส่วน เช่น เปลี่ยนแปลงกำหนดระยะเวลาในการตั้งห้างหุ้นส่วนหรือเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ในการดำเนินการห้างหุ้นส่วนนั้น

4) การบริหารงานห้างหุ้นส่วน

แบ่งออกเป็นการบริหารงานโดยตรงและโดยทางอ้อม ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1032 ถึงมาตรา 1042 มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- การบริหารงานโดยตรง เป็นการจัดการห้างหุ้นส่วนโดยตรง แบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

4.1) สิทธิในการจัดการงานห้างหุ้นส่วน

1. กรณีที่ไม่ได้ตกลงกันให้ใครจัดการงาน กฎหมายถือว่าหุ้นส่วนทุกคนมีสิทธิจัดการงานของห้างได้ หรือทุกคนมีสิทธิเป็นผู้จัดการ แต่มีเงื่อนไขว่าหุ้นส่วนคนหนึ่งจะจัดการงานของห้างหุ้นส่วน โดยที่หุ้นส่วนคนอื่นทักท้วงไม่ได้ ถ้าฝ่าฝืนกระทำไปเกิดความเสียหาย หุ้นส่วนที่ทักท้วงนั้น ไม่ต้องรับผิดชอบ (มาตรา 1033)

2. กรณีที่ตกลงให้มีผู้จัดการจัดการงานห้างหุ้นส่วนหลายคน หุ้นส่วนผู้จัดการคนหนึ่งจะจัดการงานของห้างหุ้นส่วน โดยที่หุ้นส่วนผู้จัดการคนอื่นทักท้วงไม่ได้ ถ้าฝ่าฝืนกระทำไปเกิดความเสียหาย หุ้นส่วนที่ทักท้วงนั้นไม่ต้องรับผิดชอบ (มาตรา 1035)

4.2) อำนาจของหุ้นส่วนผู้จัดการ หุ้นส่วนผู้จัดการมีอำนาจจัดการงานของห้างหุ้นส่วนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วน อันเป็นปกติธรรมดาในการค้าขายของห้างหุ้นส่วนนั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับหุ้นส่วนและบุคคลภายนอกดังนี้ คือ

1. ถ้าหุ้นส่วนผู้จัดการกระทำไปภายในวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วน หุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบโดยไม่จำกัดต่อบุคคลภายนอก ความเกี่ยวพันระหว่างหุ้นส่วนผู้จัดการกับผู้เป็นหุ้นส่วนอื่นให้ใช้กฎหมายว่าด้วยตัวแทน (มาตรา 1042)

2. ถ้าหุ้นส่วนผู้จัดการกระทำไปเกินวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วน

- กรณีที่ห้างหุ้นส่วนสามัญที่ไม่ได้จดทะเบียน หุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบโดยไม่จำกัดต่อบุคคลภายนอก

- กรณีที่เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียนแล้ว ห้างหุ้นส่วนและผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่น ไม่ต้องรับผิดชอบ เพราะถือว่าวัตถุประสงค์ของห้างฯ ที่ได้จดทะเบียนแล้วเป็นที่รู้จักกัน โดยทั่วไป เจ้าหนี้ที่เป็นบุคคลภายนอกฟ้องหุ้นส่วนผู้จัดการนั้นได้เป็นการส่วนตัว

3. ถ้าหุ้นส่วนผู้จัดการกระทำภายในวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วน แต่เกินอำนาจของผู้จัดการ

- กรณีที่เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญที่ไม่ได้จดทะเบียน ถึงแม้ว่าจะมีข้อจำกัดอำนาจของหุ้นส่วนคนหนึ่งในการที่จะผูกพันผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่น ๆ ท่านว่าข้อจำกัดเช่นนั้นหาไม่ผลถึงบุคคลภายนอกไม่ ดังนั้นผู้เป็นหุ้นส่วนต้องรับผิดชอบโดยไม่จำกัดต่อบุคคลภายนอก (มาตรา 1053) แต่ในระหว่างหุ้นส่วนด้วยกันเองให้บังคับตามกฎหมายว่าด้วยจัดการงานนอกสั่ง (มาตรา 1043)

4.3) หน้าที่ของหุ้นส่วนผู้จัดการ เนื่องจากกฎหมายให้นำหลักกฎหมายเรื่องหน้าที่และความรับผิดชอบของตัวการต่อตัวแทนมาใช้ จึงถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการมีหน้าที่โดยกฎหมายดังนี้ คือ

1. ต้องจัดการงานของห้างหุ้นส่วนด้วยตัวเอง เว้นแต่จะมีอำนาจให้ผู้อื่นกระทำแทนได้ (มาตรา 808)
2. ต้องจัดการงานของห้างหุ้นส่วนด้วยความระมัดระวังเสมือนจัดการงานของตนเอง (มาตรา 1039)
3. ต้องส่งเงินและทรัพย์สินอื่นที่ได้รับไว้เกี่ยวกับการเป็นผู้จัดการแก่ห้างหุ้นส่วน รวมทั้งสิทธิต่าง ๆ ที่ได้มา ก็ต้องโอนให้แก่ห้างหุ้นส่วน (มาตรา 810)
4. ต้องเสียดอกเบี้ยเมื่อนำเงินที่ควรส่งให้แก่ห้างหุ้นส่วนหรือควรใช้ในกิจการของห้างหุ้นส่วน ไปใช้เป็นประโยชน์แก่ตนเองหรือผู้อื่น (มาตรา 811)
5. ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะความประมาทเลินเล่อหรือไม่ทำการเป็นผู้จัดการหรือกระทำโดยปราศจากอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจ (มาตรา 812)¹

4.4) การพ้นจากตำแหน่งหุ้นส่วนผู้จัดการ

1. กรณีที่หุ้นส่วนทุกคนมีมติให้ออกจากตำแหน่ง (มาตรา 1036)
2. กรณีขาดคุณสมบัติของการเป็นหุ้นส่วนตามกฎหมาย ได้แก่ ตาย ล้มละลาย และตกเป็นคนไร้ความสามารถ (มาตรา 1055)
3. กรณีหุ้นส่วนผู้จัดการลาออก

4.5) คำตอบแทน ปกติจะมีการตกลงกันให้คำตอบแทนหรือบำเหน็จแก่หุ้นส่วนผู้จัดการ แต่ถ้าไม่ได้ตกลงกันไว้ กฎหมายถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการไม่มีสิทธิได้รับคำตอบแทน (มาตรา 1046)

- การบริหารทางอ้อม (การดูแลครอบงำการจัดการ)

¹สมชัย ทรัพย์วิช. "คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท" จัดพิมพ์โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2525, หน้า 12-13.

หุ้นส่วนที่มีมิได้เป็นผู้จัดการ ไม่มีสิทธิบริหารงานโดยตรงหรือการจัดการ
ห้างหุ้นส่วน แต่มีสิทธิในการดูแลครอบงำการจัดการอีกทีหนึ่ง ซึ่งมีดังนี้คือ

1. สิทธิที่จะได้ไต่ถามถึงการทำงานของห้างหุ้นส่วนที่จัดอยู่ได้ตลอดเวลา
และมีสิทธิที่จะตรวจและคัดสำเนาสมุดบัญชีและเอกสารใด ๆ ของห้างหุ้นส่วนได้ด้วย
(มาตรา 1037)

2. สิทธิที่จะออกเสียง ในกรณีที่ได้ตกลงกันว่าการงานของห้างหุ้นส่วน
ให้เป็นไปตามเสียงข้างมากของผู้เป็นหุ้นส่วน ให้ถือว่าหุ้นส่วนคนหนึ่งมีเสียงเป็น
คะแนนหนึ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนลงหุ้นว่ามากหรือน้อย (มาตรา 1034) แต่ในบาง
กรณีกฎหมายถือว่าต้องได้รับเสียงเป็นเอกฉันท์จึงจะดำเนินการได้ เช่น การให้หุ้นส่วนผู้
จัดการออกจากตำแหน่ง (มาตรา 1036)

ในกรณีที่หุ้นส่วนที่ไม่ได้เป็นผู้จัดการห้างหุ้นส่วนได้เข้าไปจัดการ
งานของห้างหุ้นส่วนให้ใช้กฎหมายว่าด้วยการจัดการงานนอกสั่งมาใช้บังคับ ถ้าจัดการ
ไปสมประโยชน์ของห้างหุ้นส่วนก็ไม่ต้องรับผิดชอบ ถ้าเกิดความเสียหายต้องรับผิดชอบเป็น
การส่วนตัว (มาตรา 1043)

5) การห้ามประกอบการแข่งขัน

ก. กรณีห้างหุ้นส่วนสามัญไม่จดทะเบียน

มาตรา 1038 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้เป็นหุ้นส่วนประกอบกิจการอย่างหนึ่ง
อย่างใด ซึ่งมีสภาพคู่แข่งกันและเป็นการแข่งขันกับกิจการของห้างหุ้นส่วนนั้น ไม่ว่า
ทำเพื่อประโยชน์ตนหรือประโยชน์ผู้อื่น โดยมีได้รับความยินยอมของผู้เป็นหุ้นส่วนคน
อื่น ๆ

ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดทำการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติมาตรานี้ไซ้ ผู้เป็นหุ้น
ส่วนคนอื่น ๆ ชอบที่จะเรียกเอาผลกำไร ซึ่งผู้้นหาได้ทั้งหมด หรือเรียกเอาค่าสินไหมทด
แทนเพื่อการที่ห้างหุ้นส่วนได้รับความเสียหายเพราะเหตุนั้น แต่ท่านห้ามมิให้ฟ้องเรียก
เมื่อพ้นเวลาปีหนึ่งนับแต่วันที่ทำการฝ่าฝืน”

ข. กรณีเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียน (ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล)

มาตรา 1066 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งคนใดในห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนประกอบกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดอันมีสภาพเป็นอย่างเดียวกันและเป็นการแข่งขันกับกิจการของห้างหุ้นส่วนนั้น ไม่ว่าทำเพื่อประโยชน์ตนหรือเพื่อประโยชน์ผู้อื่น หรือเข้าไปเป็นหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดชอบในห้างหุ้นส่วนอื่น ซึ่งประกอบกิจการอันมีสภาพเป็นอย่างเดียวกันและแข่งขันกับกิจการของห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนนั้น เว้นไว้แต่จะได้รับคำยินยอมของผู้เป็นหุ้นส่วนอื่นทั้งหมด

แต่ข้อห้ามเช่นว่ามานี้ ท่านว่าจะไม่พึงใช้ได้ถ้าหากผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหลายได้รู้อยู่แล้วในเวลาเมื่อลงทะเบียนห้างหุ้นส่วนนั้นว่า ผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งได้ทำกิจการหรือเข้าเป็นหุ้นส่วนอยู่ในห้างหุ้นส่วนอื่นอันมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน และในสัญญาเข้าหุ้นส่วนที่ทำได้ต่อกันนั้นก็ไม่ได้บังคับให้ถอนตัวออก”

กรณีที่มีการฝ่าฝืน ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนมีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้แก่กำไรหรือค่าสินไหมทดแทน

มาตรา 1067 บัญญัติว่า “ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดกระทำการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติในมาตราก่อนนี้ไซ้ ท่านว่าห้างหุ้นส่วนซึ่งจดทะเบียนนั้นชอบที่จะเรียกเอาผลกำไรอันผู้นั้นหาได้ทั้งหมด หรือเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายซึ่งห้างหุ้นส่วนได้รับเพราะเหตุนั้น

แต่ทั้งนี้ท่านห้ามมิให้ฟ้องเรียกเมื่อพ้นเวลาปีหนึ่งนับแต่วันทำการฝ่าฝืน อนึ่ง บทบัญญัติมาตรานี้ไม่ลบล้างสิทธิของผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหลายนอกนั้นในอันจะเรียกให้เลิกห้างหุ้นส่วน”

6) การห้ามนำบุคคลภายนอกมาเป็นหุ้นส่วน

มีกฎหมายห้ามหุ้นส่วนคนหนึ่งคนใดนำบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นหุ้นส่วนร่วมด้วยใน ภายหลัง โดยไม่ได้รับความยินยอมจากหุ้นส่วนคนอื่น ๆ ทั้งหมดทุกคน

มาตรา 1040 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ชักนำเอาบุคคลผู้อื่นเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วน โดยมิได้รับความยินยอมของผู้เป็นหุ้นส่วนหมดด้วยกันทุกคน เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น”

7) การโอนส่วนกำไร

หุ้นส่วนคนหนึ่งคนใดมีสิทธิโอนส่วนแบ่งกำไรของตนให้บุคคลภายนอก และไม่ถือว่าบุคคลภายนอกนั้นจะกลายเป็นหุ้นส่วน

มาตรา 1041 บัญญัติว่า “ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งโอนส่วนกำไรของตนในห้างหุ้นส่วนทั้งหมดก็ดี หรือแต่บางส่วนก็ดี ให้แก่บุคคลภายนอกโดยมิได้รับความยินยอมของผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหลายอื่นไซ้ ท่านว่าบุคคลภายนอกนั้นจะกลายเป็นเจ้าหุ้นส่วนด้วยก็หามิได้”

8) การแบ่งกำไรขาดทุน

ให้แบ่งตามส่วนที่ได้ลงทุน

มาตรา 1044 บัญญัติว่า “อันส่วนกำไรก็ดี ส่วนขาดทุนก็ดี ของผู้เป็นหุ้นส่วนทุก ๆ คน นั้น ย่อมเป็นไปตามส่วนที่ลงทุน”

มาตรา 1045 บัญญัติว่า “ถ้าหุ้นส่วนของผู้ใดได้กำหนดไว้แต่เพียงข้างฝ่ายกำไรว่าจะแบ่งเอาเท่าไร หรือกำหนดแต่เพียงข้างขาดทุนว่าจะยอมขาดเท่าไรจะนี้ไซ้ ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าหุ้นส่วนของผู้นั้นมีส่วนกำไรและขาดทุนเป็นอย่างเดียวกัน”

ตัวอย่าง

กรณีหุ้นส่วนผู้จัดการกระทำนอกวัตถุประสงค์

ร้านของจำเลยเป็นผู้ทำการติดต่อซื้อน้ำมันจากบริษัทต่างประเทศ และจำเลยได้เข้าเป็นหุ้นส่วนกับโจทก์ตั้งร้านขึ้นเพื่อรับช่วงน้ำมันจากร้านจำเลยเอามาขาย จำเลยเป็นผู้จัดการร้านหุ้นส่วนนี้ด้วย ต่อมาจำเลยได้เอาเงินของร้านหุ้นส่วนส่งไปซื้อน้ำมันยังบริษัทต่างประเทศซึ่งเป็นการนอกวัตถุประสงค์ของร้านหุ้นส่วน แล้วถูกบริษัทต่างประเทศหักเงินเป็นค่าถังเปล่าซึ่งร้านของจำเลยค้างส่งแก่บริษัทอยู่ คั้งนี้ได้ชื่อว่าจำเลยทำการนอกเหนืออำนาจเป็นเหตุให้ร้านหุ้นส่วนเสียหาย จำเลยจึงต้องรับผิดชอบในเงินที่ส่งไปนั้น¹

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 98/2495

8. ความเกี่ยวพันระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วน และห้างหุ้นส่วนกับบุคคลภายนอก

มีบัญญัติไว้ในมาตรา 1049 ถึงมาตรา 1054 ดังนี้ คือ

1) กรณีที่ห้างหุ้นส่วนและหุ้นส่วนต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ของห้างหุ้นส่วน

เฉพาะหนี้ที่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วนเท่านั้นที่ผูกพันให้ห้างหุ้นส่วนและ หุ้นส่วนรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ของห้างหุ้นส่วนโดยไม่จำกัดจำนวน ถ้าเป็นหนี้ที่เกินวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วน ห้างหุ้นส่วนและผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนไม่ต้องรับผิดชอบ ผู้เป็นหุ้นส่วนที่ก่อหนี้ขึ้นต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว เว้นแต่หุ้นส่วนที่ได้ยินยอมในการก่อหนี้นั้นต้องร่วมรับผิดชอบด้วย

2) กรณีที่ห้างหุ้นส่วนเป็นเจ้าหนี้อุคคลภายนอก

ก. ห้างหุ้นส่วนสามัญไม่จดทะเบียน เฉพาะหุ้นส่วนที่เป็นคู่สัญญากับบุคคลภายนอกเท่านั้น จึงจะมีสิทธิฟ้องได้

มาตรา 1049 บัญญัติว่า "ผู้เป็นหุ้นส่วนจะถือเอาสิทธิใด ๆ แก่บุคคลภายนอกในกิจการค้าขายซึ่งไม่ปรากฏชื่อของตนนั้นหาได้ไม่"

ข. ห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียน หุ้นส่วนทุกคนสามารถฟ้องบุคคลภายนอกได้

มาตรา 1065 บัญญัติว่า "ผู้เป็นหุ้นส่วนอาจถือเอาประโยชน์แก่บุคคลภายนอกในบรรดาสิทธิอันห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนนั้นได้มา แม้ในกิจการซึ่งไม่ปรากฏชื่อของตน"

3) กรณีที่ห้างหุ้นส่วนเป็นลูกหนี้บุคคลภายนอก

ก. ห้างหุ้นส่วนสามัญที่ไม่จดทะเบียน เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งหรือฟ้องหุ้นส่วนทุกคน เนื่องจากหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันเหมือนเป็นลูกหนี้ร่วม และต้องรับผิดชอบโดยไม่จำกัด (มาตรา 1050)

ข. ห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียน

1. ถ้าเจ้าหนี้ฟ้องห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียนอย่างเดียว สามารถฟ้องได้ทันที (มาตรา 1015)

2. ถ้าเจ้าหนี้ฟ้องทั้งห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียนและหุ้นส่วนทุกคน ต้องทำให้ห้างหุ้นส่วนนี้ผิดนัดชำระหนี้เสียก่อน จึงจะมีสิทธิฟ้องหุ้นส่วนทุกคนได้ ซึ่งหุ้นส่วนมีสิทธิเถียงให้ห้างหุ้นส่วนนั้นชำระหนี้เสียก่อนได้ (มาตรา 1070)

4) ความรับผิดชอบของหุ้นส่วนที่ออกจากห้างหุ้นส่วนไปแล้ว

หุ้นส่วนยังคงต้องรับผิดชอบในหนี้ของห้างหุ้นส่วนที่เกิดขึ้นก่อนที่ตนจะออกจากห้างหุ้นส่วน โดยกำหนดให้เจ้าหนี้ของห้างหุ้นส่วนหรือห้างหุ้นส่วนฟ้องภายในอายุความ 2 ปี นับแต่วันที่ออกจากห้างหุ้นส่วน (มาตรา 1068) กรณีที่เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียน และต้องฟ้องภายในอายุความ 10 ปีกรณีที่เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญที่มีได้จดทะเบียน (มาตรา 1051)

5) ความรับผิดชอบของผู้เป็นหุ้นส่วนใหม่

ต้องรับผิดชอบในหนี้เก่าที่ห้างหุ้นส่วนมีขึ้นก่อนที่ตนเข้ามาเป็นหุ้นส่วน (มาตรา 1052)

6) ความรับผิดชอบของบุคคลภายนอกที่แสดงว่าตนเป็นหุ้นส่วน

บุคคลภายนอกนั้นต้องรับผิดชอบในการกระทำต่าง ๆ เสมือนว่าเป็นหุ้นส่วน มาตรา 1054 บัญญัติว่า "บุคคลใดแสดงตนว่าเป็นหุ้นส่วนด้วยวาจาก็ดี ด้วยลายลักษณ์อักษรก็ดี ด้วยกิริยาก็ดี ด้วยยินยอมให้เขาใช้ชื่อตนเป็นชื่อห้างหุ้นส่วนก็ดี หรือรู้แล้วไม่คัดค้านปล่อยให้เขาแสดงว่าตนเป็นหุ้นส่วนก็ดี ท่านว่าบุคคลนั้นย่อมต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกในบรรดาหนี้ของห้างหุ้นส่วนเสมือนเป็นหุ้นส่วน

ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งคนใดตายไปแล้วและห้างหุ้นส่วนนั้นยังคงคำต่อไปในชื่อเดิมของห้าง ท่านว่าเหตุเพียงที่คงใช้ชื่อเดิมนั้นก็ดี หรือใช้ชื่อหุ้นส่วนผู้ตายควบอยู่ด้วยก็ดี หากทำให้ความรับผิดชอบแก่กองทรัพย์มรดกของผู้ตายเพื่อหนี้ใด ๆ อันห้างหุ้นส่วนได้ก่อให้เกิดขึ้นภายหลังมรณะนั้นไม่"

7) ข้อจำกัดอำนาจของห้างหุ้นส่วนจะยกเป็นข้อต่อสู้กับบุคคลภายนอกไม่ได้ ถ้าห้างหุ้นส่วนนั้นยังไม่ได้จดทะเบียน

เพราะบุคคลภายนอกไม่มีทางทราบถึงข้อจำกัดนั้นย่อมถือเสมือนว่าไม่มีข้อจำกัด แต่ในระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนด้วยกันเองใช้บังคับได้ (มาตรา 1053)

8) ความรับผิดชอบของห้างหุ้นส่วนที่ยอมให้ชื่อตนเองเป็นชื่อห้าง

ต้องรับผิดชอบแต่ตนเองจะออกจากห้างไปแล้ว และต้องรับผิดชอบจนกว่าห้างหุ้นส่วนจะเลิกกิจการ หรือหุ้นส่วนนั้นตาย วิธีแก้คือ ขอให้ห้างหุ้นส่วนถอนชื่อของตนจากการเป็นชื่อห้างเสียเมื่อตนเองออกจากห้างไปแล้ว (มาตรา 1054)

ตัวอย่าง

กรณีความรับผิดชอบของผู้เป็นหุ้นส่วน

ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบในหนี้สินซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งไปกู้เขามาใช้จ่ายในกิจการค้าของหุ้นส่วน ผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งถูกศาลพิพากษาให้ใช้หนี้ เมื่อปรากฏว่าหนี้สินเป็นของห้างหุ้นส่วนแล้ว เจ้าหนี้ย่อมยึดทรัพย์ของหุ้นส่วนได้ ผู้เป็นหุ้นส่วนอื่นจะไม่ยอมให้ยึดส่วนของตนไม่ได้¹

9. การเลิกและการชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนสามัญ

กฎหมายมีบัญญัติไว้ในมาตรา 1055 ถึงมาตรา 1063 และให้ใช้หลักเกณฑ์นี้กับห้างหุ้นส่วนจำกัดด้วย (มาตรา 1080)

1) การเลิกห้างหุ้นส่วนสามัญ มีสาเหตุ 3 ประการ คือ

1. โดยผลแห่งกฎหมาย
2. โดยความประสงค์ของผู้เป็นหุ้นส่วน
3. โดยคำสั่งศาล

1. การเลิกโดยผลแห่งกฎหมาย มีอยู่ 7 สาเหตุ คือ

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 288/2488

1.1 ถ้าในสัญญาเช่าหุ้นส่วนมีว่าให้เลิกเมื่อมีกรณีใดเกิดขึ้น เมื่อมีกรณีนั้นเกิดขึ้น ห้างหุ้นส่วนต้องเลิก (มาตรา 1055(1))

1.2 ถ้าสัญญาเช่าหุ้นส่วนมีว่าให้เลิกเมื่อระยะเวลาใด เมื่อถึงกำหนดนั้น ห้างหุ้นส่วนต้องเลิก (มาตรา 1055(2))

1.3 ถ้าสัญญาทำไว้เฉพาะเพื่อกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดเพียงอย่างเดียว เมื่อเสร็จการนั้นห้างหุ้นส่วนต้องเลิก (มาตรา 1055(3))

1.4 เมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งคนใดตาย ล้มละลาย หรือตกเป็นคนไร้ความสามารถ (มาตรา 1055(5))

1.5 ห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียนล้มละลาย (มาตรา 1069)

1.6 เมื่อวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วนกลายเป็นผิดกฎหมาย

1.7 เมื่อเหลือหุ้นส่วนเพียงคนเดียว (มาตรา 1012)

2. การเลิกโดยความประสงค์ของผู้เป็นหุ้นส่วน มีได้ 2 กรณี คือ

1. เป็นความประสงค์ของหุ้นส่วนทุกคน

2. เป็นความประสงค์ของหุ้นส่วนคนหนึ่งคนใดคนหนึ่ง ในกรณีที่ห้างหุ้นส่วนนั้นตั้งขึ้นโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา หุ้นส่วนจะบอกเลิกได้เมื่อสิ้นรอบปีในทางบัญชีของห้างหุ้นส่วนนั้น และต้องแจ้งความจำนงล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 6 เดือน (มาตรา 1055(4) และมาตรา 1056)

มาตรา 1055 บัญญัติว่า "ห้างหุ้นส่วนสามัญย่อมเลิกกันด้วยเหตุดังกล่าวต่อไปนี้

(1) ถ้าในสัญญาทำไว้มีกำหนดกรณีอันใดเป็นเหตุที่จะเลิกกันเมื่อมีกรณีนั้น

(2) ถ้าสัญญาทำไว้เฉพาะกำหนดกาลใด เมื่อสิ้นกำหนดกาลนั้น

(3) ถ้าสัญญาทำไว้เฉพาะเพื่อทำกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดแต่อย่างเดียวเมื่อเสร็จการนั้น

(4) เมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งคนใดคนหนึ่งให้คำบอกกล่าวแก่ผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่น ๆ ตามกำหนดตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา 1056

(5) เมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งตาย หรือล้มละลาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ"

มาตรา 1060 บัญญัติว่า "ในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งกล่าวไว้ในมาตรา 1055 อนุมาตรา 4 หรืออนุมาตรา 5 นั้น ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนที่ยังอยู่รับซื้อหุ้นของผู้ที่ออกจากหุ้นส่วน

มาตรา 1056 บัญญัติว่า "ถ้าห้างหุ้นส่วนได้ตั้งขึ้น ไม่มีกำหนดกาลอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นยติ ท่านว่าจะเลิกได้ต่อเมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งคนใดบอกเลิกเมื่อสิ้นรอบปีในทางบัญชีเงินของห้างหุ้นส่วนนั้น และผู้เป็นหุ้นส่วนนั้นต้องบอกกล่าวความจำนงจะเลิกล่วงหน้าไม่น้อยกว่าหกเดือน"

3. การเลิกโดยคำสั่งศาล เมื่อหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งร้องขอต่อศาล เมื่อเข้ากรณีตามกฎหมาย ดังนี้คือ

มาตรา 1057 บัญญัติว่า "ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดร้องขอเมื่อกรณีอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังจะกล่าวต่อไปนี้ ศาลอาจสั่งให้ห้างหุ้นส่วนสามัญเลิกกันเสียก็ได้ คือ

(1) เมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งนอกจากผู้ร้องฟ้องนั้นล่วงละเมิดบทบังคับใด ๆ อันเป็นข้อสาระสำคัญซึ่งสัญญาหุ้นส่วนกำหนดไว้แก่ตน โดยจงใจหรือเลินเล่ออย่างร้ายแรง

(2) เมื่อกิจการของห้างหุ้นส่วนนั้นจะทำไปก็มีแต่ขาดทุนอย่างเดียว และไม่มีหวังจะกลับฟื้นตัวได้อีก

(3) เมื่อมีเหตุอื่นใด ๆ ทำให้ห้างหุ้นส่วนนั้นเหลือวิสัยที่จะดำรงคงอยู่ต่อไปได้"

นอกจากนี้จะขอให้ศาลสั่งเลิกห้างหุ้นส่วน อาจขอให้ศาลสั่งกำจัดหุ้นส่วนผู้เป็นต้นเหตุออกจากห้างหุ้นส่วนแทนการขอให้ศาลสั่งเลิกห้างก็ได้

มาตรา 1058 บัญญัติว่า "เมื่อเหตุอันใดอันหนึ่งเกิดขึ้นเกี่ยวกับผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่ง ซึ่งตามความในมาตรา 1057 เป็นเหตุให้ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหลาย นอกนั้นมีสิทธิจะเรียกให้เลิกห้างหุ้นส่วนได้ไซ้ ในเมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนเหล่านั้นยื่นคำร้อง ท่านว่า

ศาลจะสั่งให้กำจัดหุ้นส่วนผู้ต้นเหตุคนนั้นออกเสียจากห้างหุ้นส่วนแทนสั่งให้เลิกห้างหุ้นส่วนก็ได้

ในการแบ่งทรัพย์สินระหว่างห้างหุ้นส่วนกับผู้เป็นหุ้นส่วนซึ่งถูกกำจัดนั้น ท่านให้ตีราคาทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนตามราคาที่เป็นอยู่ในเวลาแรกยื่นคำร้องขอให้กำจัด"

2) การชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนสามัญ

เมื่อห้างหุ้นส่วนสามัญเลิกกัน ต้องมีการชำระบัญชีเพื่อรวบรวมทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ รวมทั้งการขายทอดตลาดทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วน ถ้ายังมีเงินเหลืออยู่ให้จัดการคืนทุนและแบ่งกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วน และการชำระบัญชีที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นชำระบัญชีของห้างหุ้นส่วนสามัญที่ไม่จดทะเบียน สำหรับห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียนจะรวมไว้ในชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนจำกัดและบริษัทจำกัด ซึ่งมีหลักการที่แตกต่างกัน

2.1) บุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชี ได้แก่ บุคคลต่อไปนี้

1. ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมด
2. ผู้เป็นหุ้นส่วนแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีโดยถือคะแนนเสียงข้างมากของผู้เป็นหุ้นส่วน (มาตรา 1061 วรรค 3)
3. ผู้ที่ศาลแต่งตั้งให้เป็นผู้ชำระบัญชี เมื่อมีผู้ร้องขอให้ศาลสั่งเลิกห้างหุ้นส่วนและเสนอให้แต่งตั้งผู้ชำระบัญชี

2.2) ข้อยกเว้นที่ไม่ต้องชำระบัญชี มี 3 กรณี คือ

1. ผู้เป็นเหตุส่วนตกลงกันให้จัดการทรัพย์สินโดยวิธีอื่น
2. การเลิกห้างหุ้นส่วนโดยเจ้าหนี้ส่วนตัวของหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ร้องขอต่อศาล เมื่อเจ้าหนี้นั้นยินยอมให้ชำระบัญชีตามวิธีการที่หุ้นส่วนตกลงกัน
3. การเลิกห้างหุ้นส่วนเมื่อหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งล้มละลาย และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยินยอมให้ชำระบัญชีตามวิธีการที่หุ้นส่วนตกลงกัน (มาตรา 1061)

2.3) อำนาจหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี

ผู้ที่เป็นผู้ชำระบัญชีมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบบัญชี ท่างบุคคล รวบรวม

รวมทรัพย์สินทั้งหลายของห้างหุ้นส่วนแล้วจัดการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นเป็นเงินสด และมีอำนาจเรียกให้ลูกหนี้ของห้างหุ้นส่วนชำระหนี้ รวมทั้งกระทำกิจการต่าง ๆ เท่าที่จำเป็นเพื่อให้กิจการต่าง ๆ ที่ค้างอยู่เสร็จไปโดยรวดเร็ว

ในกรณีที่จะต้องฟ้องคดี ผู้ชำระบัญชีต้องได้รับมอบอำนาจจากผู้เป็นหุ้นส่วนก่อนเสมอ เพราะเป็นเรื่องนอกอำนาจของผู้ชำระบัญชี

2.4) ลำดับการชำระบัญชี มีดังนี้ คือ

มาตรา 1062 บัญญัติว่า "การชำระบัญชีให้ทำโดยลำดับดังนี้ คือ

- (1) ให้ชำระหนี้ทั้งหลายซึ่งค้างชำระแก่บุคคลภายนอก
- (2) ให้ชดใช้เงินทศรองและค่าใช้จ่ายซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนได้ออกของตนไป

เพื่อจัดการค้าของห้าง

- (3) ให้คืนทุนทรัพย์ซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนแต่ละคนได้ลงเป็นหุ้น

ถ้ายังมีทรัพย์เหลืออยู่อีกเท่าไร ก็ให้เฉลี่ยแจกเป็นกำไรในระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วน"

2.5) ห้างหุ้นส่วนเมื่อชำระบัญชีแล้วขาดทุน ให้หุ้นส่วนเฉลี่ยกันออก

มาตรา 1063 บัญญัติว่า "ถ้าเมื่อได้ชำระหนี้ซึ่งค้างชำระแก่บุคคลภายนอก และชดใช้เงินทศรองและค่าใช้จ่ายแล้ว สินทรัพย์ที่ยังอยู่ไม่พอจะคืนแก่ผู้เป็นหุ้นส่วนให้ครบจำนวนที่ลงหุ้นไว้ ส่วนที่ขาดนี้คือขาดทุน ซึ่งต้องคิดเฉลี่ยช่วยกันขาด"

ตัวอย่าง

1) หุ้นส่วนตาย ห้างหุ้นส่วนต้องเลิก

หุ้นส่วนเป็นสัญญาเฉพาะตัวผู้เป็นหุ้นส่วนตายจึงเลิกกันจะบังคับ ผู้จัดการมรดกหรือทายาทเข้าเป็นหุ้นส่วนด้วยไม่ได้ แต่การชำระบัญชีไม่ใช่สิทธิเฉพาะตัว ทายาทหรือผู้จัดการมรดกต้องทำต่อไป¹

2) หุ้นส่วนตาย ห้างหุ้นส่วนไม่เลิก

ผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งตาย ผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่นยอมให้มีคนรับโอนหุ้นนั้น

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 191/2501

สืบต่อมา หุ้นส่วนนั้น ไม่เลิกจากกัน¹

3) กรณีที่ถือว่าเป็นเหตุให้เลิกห้างหุ้นส่วน

โจทก์จำเลยเข้าหุ้นส่วนทำไม้เพื่อค้าขายเอากำไรแบ่งปันกัน โดยตกลงกันว่าทำไม้เสร็จเมื่อใดก็มีการคิดบัญชีต้นทุนกำไรกัน ลักษณะของหุ้นส่วนเช่นนี้ย่อมเป็นหุ้นส่วนสามัญชนิดที่สัญญาทำไว้เฉพาะเพื่อกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดอย่างเดียว เมื่อเสร็จการนั้นแล้วหุ้นส่วนรายนั้นก็ย่อมเลิกกันไปในตัว ดังความที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1055(3) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อทำไม้รายใดเสร็จไปแล้วหุ้นส่วนในการทำไม้รายนั้นก็ย่อมเลิกกัน และมีการคิดบัญชีต้นทุนกำไรกันตามที่ตกลงกันไว้เป็นเฉพาะราย ๆ ไป²

4) กรณีการเลิกห้างหุ้นส่วนโดยหุ้นส่วนผิดสัญญา

การเลิกห้างหุ้นส่วนโดยไม่มีเหตุต้องบอกกล่าวล่วงหน้า 6 เดือนก่อนครบปีทางบัญชีเงิน แต่การเลิกโดยห้างหุ้นส่วนผู้หนึ่งผิดสัญญาไม่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้าตามกำหนดเช่นนั้น³

5) กรณีการเลิกห้างหุ้นส่วนเพราะห้างขาดทุน

การเลิกห้างหุ้นส่วนตามมาตรา 1057 เพราะห้างขาดทุนนั้น ไม่ต้องเลิกตามระยะเวลาในมาตรา 1056⁴

6) กรณีการเลิกห้างหุ้นส่วนเพราะเหตุเหลือวิสัยที่จะดำรงอยู่ต่อไปได้

(1) หุ้นส่วนคนหนึ่งไม่ทำบัญชีรายรับรายจ่าย ไม่แบ่งผลกำไร และอ้างว่าโจทก์ไม่ได้เป็นหุ้นส่วนประกอบกับมีข้อขัดแย้งกันในกรณีนี้ตลอดมา ถือได้ว่ามีเหตุทำให้หุ้นส่วนรายนั้นเหลือวิสัยที่จะดำรงอยู่ต่อไปได้ตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1057(3) โจทก์ซึ่งเป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งมีสิทธิฟ้องขอให้เลิกห้างหุ้น

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 407/2501

²คำพิพากษาฎีกาที่ 1453/2506

³คำพิพากษาฎีกาที่ 75/2501

⁴คำพิพากษาฎีกาที่ 744/2498

ส่วนและชำระบัญชีได้'

(2) ได้ความว่าห้างหุ้นส่วนจำกัดขาดทุนและมีทรัพย์สินเหลืออยู่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายของห้างที่ต้องใช้จ่ายเป็นประจำ การดำเนินการต่อไปมีแนวโน้มที่มีแต่จะขาดทุน พฤติการณ์ที่หุ้นส่วนไม่ปรองดองกันแสดงให้เห็นว่าไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ถือได้ว่าขาดสิ่งอันเป็นสาระสำคัญของการเข้าเป็นหุ้นส่วน หากจะเปลี่ยนตัวหุ้นส่วนผู้จัดการก็ไม่มีทางที่จะทำได้ เพราะห้างนี้มีจำนวนที่ 1 คนเดียวเท่านั้นเป็นหุ้นส่วนจำพวกไม่จำกัดความรับผิดชอบ นอกจากนั้นบัญชีของห้างบางรายการลงไว้ไม่ถูกต้อง รายจ่ายก็ปรากฏ ว่าจ่ายโดยหะหลวม ฟุ่มเฟือยเกินกว่าความจำเป็น การดำเนินการของห้างปราศจากการควบคุมที่ดี เหล่านี้เป็นเหตุให้ห้างเหลือวิธีที่จะดำรงคงอยู่ต่อไปได้ ศาลย่อมพิพากษาให้ห้างดังกล่าวเลิกกัน²

(3) โจทก์ฟ้องว่าได้ลงทุนเข้าหุ้นกับจำเลยคนละครึ่งสร้างแพโปะทำเป็นท่าจอดเรือรับส่งคนโดยสารและสินค้าแล้วผลัดกันเก็บผลประโยชน์คนละเดือน ต่อมาตลาดไฟไหม้พ่อค้าแม่ค้าจึงใช้แพท่าดังกล่าวไปใช้แพท่าสินค้าใหม่ ผลประโยชน์ที่ได้รับจากแพโปะดังกล่าวลดน้อยลง โจทก์ประสงค์จะเลิกการเป็นหุ้นส่วนกับจำเลยเพราะไม่มีผู้ดูแลแพท่าอันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย โจทก์ได้แจ้งขอเลิกห้างหุ้นส่วนกับจำเลยแล้ว จำเลยไม่ยอมเลิกขอให้ศาลแบ่งเงินทุนในการสร้างแพท่าเรือระหว่างโจทก์จำเลยคนละครึ่ง ดังนี้ แม้โจทก์จะไม่มีคำขอท้ายฟ้องให้เลิกห้างหุ้นส่วนด้วย แต่ก็เห็นความประสงค์ของโจทก์ได้ว่าต้องการให้ศาลสั่งเลิกห้างหุ้นส่วน จึงได้ขอแบ่งทุน

คำฟ้องดังกล่าวนี้ถือได้ว่ามีเหตุทำให้ห้างหุ้นส่วนเหลือวิธีที่จะดำรงอยู่ต่อไปได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1057(3) โจทก์มีสิทธิร้องขอให้ศาลสั่งเลิกห้างหุ้นส่วนได้โดยไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 6 เดือนตามมาตรา 1056

แพที่โจทก์จำเลยเข้าหุ้นส่วนกันสร้างมา 30 ปีเศษแล้ว ต่อมาไฟไหม้ตลาดและบริเวณแพ แพอยู่ในสภาพผุพัง รายได้จากท่าไม่ดี ทั้งโจทก์จำเลยก็มีเหตุขาดหวังกันอยู่ จำเลยก็อ้างว่าโจทก์มิได้ออกเงินลงทุนร่วมเป็นหุ้นด้วย เช่นนี้ห้างหุ้นส่วนจึงเหลือวิธีที่จะ

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 496/2500

²คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 133/2520

ดำรงอยู่ต่อไปได้ มีเหตุที่ศาลสั่งให้เลิกได้

7) กรณีการเลิกห้างหุ้นส่วนเพราะหุ้นส่วนผู้จัดการทุจริต

ก. หุ้นส่วนผู้จัดการห้างหุ้นส่วนจำกัดมิได้นำรถยนต์ที่ผู้เป็นหุ้นส่วนนำมาลงหุ้นไปจดทะเบียนโอนเป็นทรัพย์สินของจำเลย (ห้าง) ปล่อยให้ซ่อมแซมรักษาและเก็บผลกันเอง จัดทำบัญชีค่าใช้จ่ายของจำเลยว่ามีค่าซ่อมแซมรถยนต์ ค่าเชื้ออะไหล่ ค่าน้ำมัน ซึ่งเป็นไปไม่ได้เพราะจำเลยไม่มีรถยนต์เป็นของตนเอง เอาใบเสร็จค่าน้ำมันรถยนต์ของตนมาลงบัญชีเป็นค่าใช้จ่ายของจำเลย และใบเสร็จรับเงินถูกแก้ไขจำนวนเงินและราคาให้สูงกว่าความเป็นจริง ถือได้ว่า ก.ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบต่อไปในทางทุจริต เป็นการละเมิดข้อบังคับจำเลย โจทก์ซึ่งเป็นหุ้นส่วนจึงมีสิทธิฟ้องขอให้เลิกห้างจำเลยได้ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1057 และมาตรา 1080²

8) กรณีที่หุ้นส่วนตาย ห้างไม่เลิกเพราะมีผู้รับหุ้นแทน

โจทก์กับสามีจำเลยเป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนจำกัด ต่อมาสามีจำเลยตาย โจทก์กับจำเลยตกลงกันให้กิจการของห้างดำเนินต่อไปโดยจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงผู้ถือหุ้นตอนสามีจำเลยออกแล้วให้จำเลยเป็นหุ้นส่วนแทน แม้จะปรากฏว่าจำเลยไม่ได้ลงหุ้นเป็นตัวเงินอีก แต่ทรัพย์สินของสามีจำเลยซึ่งมีอยู่ในห้างหุ้นส่วนย่อมเป็นมรดกให้แก่จำเลยผู้เป็นภริยา เมื่อจำเลยตกลงเข้าเป็นหุ้นส่วนกับโจทก์แทนที่สามีจำเลย ก็เท่ากับจำเลยลงหุ้น ซึ่งสามารถตีราคาเป็นตัวเงินได้แล้ว³

9) การฟ้องเรียกทุนคืนต้องฟ้องในระหว่างการชำระบัญชี

การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีโดยผู้เป็นหุ้นส่วนแต่บางคนนั้นไม่ชอบ ผู้เป็นหุ้นส่วนฟ้องให้ชำระบัญชีใหม่ได้ แต่จะเรียกทุนคืนที่เดียวไม่ได้ เป็นเรื่องที่ต้องว่ากล่าวกันในชั้นชำระบัญชี เหตุผลคือเมื่อยังไม่มีการชำระบัญชีก็ยังไม่ทราบว่าหุ้นส่วนจะมีทรัพย์สินเท่าใด⁴

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 1956/2517

²คำพิพากษาฎีกาที่ 2639/2525

³คำพิพากษาฎีกาที่ 1768/2520

⁴คำพิพากษาฎีกาที่ 374/2500

10) การชำระบัญชีไม่ใช่สิทธิเฉพาะตัว หุ้นส่วนตาย ทายาทหรือผู้จัดการมรดกต้องทำต่อไป

หุ้นส่วนเป็นสัญญาเฉพาะตัว ผู้เป็นหุ้นส่วนตายจึงเลิกกัน จะบังคับให้ผู้จัดการมรดกหรือทายาทเข้าเป็นหุ้นส่วนด้วยไม่ได้ แต่การชำระบัญชีไม่ใช่สิทธิเฉพาะตัว ทายาทหรือผู้จัดการมรดกต้องทำต่อไป¹

11) ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งและมอบอำนาจจากหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนสามัญที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นผู้มีอำนาจฟ้อง

ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งและมอบอำนาจจากผู้เป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนสามัญที่ไม่ได้จดทะเบียนให้เป็นผู้ชำระบัญชีและนำคดีขึ้นสู่ศาลนั้น ย่อมมีอำนาจฟ้องผู้ที่เป็นหุ้นส่วนให้ชำระหนี้ต่อห้างหุ้นส่วนได้²

10. การควมห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนเข้ากัน

กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 1073 ถึงมาตรา 1076

1) หลักเรื่องความยินยอมของผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมด

ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้วอาจรวมกับห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนอื่นเป็นห้างหุ้นส่วนเดียวกัน โดยต้องไปจดทะเบียนว่าได้ควมกันเป็นห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนขึ้นใหม่ เจื่อนใจสำคัญคือการรวมกันต้องได้รับความยินยอมจากผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดของทุกห้าง เว้นแต่จะตกลงกันได้เป็นอย่างอื่น ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติไว้ดังนี้คือ

มาตรา 1073 บัญญัติว่า "ห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนห้างหนึ่งจะควมเข้าเป็นอันดับเดียวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนอีกห้างหนึ่งก็ได้ โดยความยินยอมของผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมด เว้นแต่จะได้อตกลงกันได้เป็นอย่างอื่น"

2) วิธีการที่ต้องปฏิบัติ มีดังนี้คือ

¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 191/2501

² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 512/2506

1. ห้างหุ้นส่วนทุกห้างที่ตกลงควบเข้าไปจะต้องโฆษณาในหนังสือพิมพ์แห่งท้องที่อย่างน้อยสองครั้ง

2. ส่งคำบอกกล่าวการควบห้างให้เจ้าหนี้ของห้างได้ทราบถ้าเจ้าหนี้จะคัดค้านจะต้องคัดค้านภายใน 3 เดือนนับแต่วันบอกกล่าว

3. ถ้าเจ้าหนี้คนใดคัดค้าน ห้ามมิให้ห้างหุ้นส่วนจัดการควบกัน เว้นแต่จะได้ใช้หนี้ที่เรียกร้อง หรือให้ประกันเพื่อหนี้นั้นแล้ว (เอาทรัพย์สินมาค้ำประกัน)

4. เมื่อได้ดำเนินการครบทุกขั้นตอนแล้วแต่ละห้างมีหน้าที่จะต้องไปดำเนินการจดทะเบียนขอควบห้างต่อนายทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัทต่อไป ซึ่งเป็นวิธีการตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1074 และมาตรา 1075

มาตรา 1074 บัญญัติว่า "เมื่อห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนห้างใดปลงใจจะควบเข้ากันกับห้างอื่น ห้างหุ้นส่วนนั้นต้องโฆษณาในหนังสือพิมพ์แห่งท้องที่นั้นสองครั้งเป็นอย่างน้อย และส่งคำบอกกล่าวความประสงค์ที่จะควบเข้ากันนั้นแก่บรรดาผู้ซึ่งห้างหุ้นส่วนรู้ว่าเจ้าหนี้ และขอให้เจ้าหนี้ผู้มีชื่อคัดค้านอย่างหนึ่งอย่างใดในการที่จะทำนั้นส่งคำคัดค้านไปภายในสามเดือนนับแต่วันบอกกล่าว

ถ้าไม่มีใครคัดค้านภายในกำหนดเวลาเช่นว่านั้น ก็ให้พึงถือว่าไม่มีคัดค้าน

ถ้ามีคัดค้านไซ้ ท่านมิให้ห้างหุ้นส่วนจัดการควบเข้ากัน เว้นแต่จะได้ใช้หนี้ที่เรียกร้องหรือให้ประกันเพื่อหนี้นั้นแล้ว"

มาตรา 1075 บัญญัติว่า "เมื่อห้างได้ควบเข้ากันแล้ว ต่างห้างก็ต่างมีหน้าที่จะต้องนำความนั้นไปจดทะเบียน ว่าได้ควบเข้ากันเป็นห้างหุ้นส่วนขึ้นใหม่"

3) ผลของการควบห้างฯ

ห้างหุ้นส่วนใหม่ย่อมได้ไปทั้งสิทธิและความรับผิดชอบที่มีอยู่ในห้างหุ้นส่วนเดิม (มาตรา 1076)

11. ลักษณะสำคัญของห้างหุ้นส่วนจำกัด

1) ลักษณะสำคัญของห้างหุ้นส่วนจำกัด มีหลักเกณฑ์ดังนี้คือ

1. เป็นห้างหุ้นส่วนตามหลักเกณฑ์ทั่วไป (มาตรา 1012)
2. เป็นห้างหุ้นส่วนที่มีหุ้นส่วนสองประเภท คือ หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด และหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด (มาตรา 1077)
 3. ห้างหุ้นส่วนจำกัดต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล (มาตรา 1078)
ลักษณะสำคัญดังกล่าวแล้วได้มีกฎหมายกำหนดไว้ดังนี้ คือ
มาตรา 1077 บัญญัติว่า "อันว่าห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้น คือห้างหุ้นส่วนประเภทหนึ่งซึ่งมีผู้เป็นหุ้นส่วนสองจำพวก ดังจะกล่าวต่อไปนี้คือ
 - (1) ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนซึ่งมีจำกัดความรับผิดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนรับจะลงหุ้นในห้างหุ้นส่วนนั้นจำพวกหนึ่ง และ
 - (2) ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนซึ่งต้องรับผิดร่วมกันในบรรดาหนี้ของห้างหุ้นส่วนไม่มีจำกัดจำนวนอีกจำพวกหนึ่ง
 มาตรา 1078 บัญญัติว่า "อันห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้น ท่านบังคับว่าต้องจดทะเบียน"

2) ข้อแตกต่างระหว่างหุ้นส่วนสามัญกับห้างหุ้นส่วนจำกัด

1. ประเภทของหุ้นส่วน

ห้างหุ้นส่วนสามัญ มีหุ้นส่วนประเภทเดียวคือ หุ้นส่วนที่รับผิดชอบร่วมกันโดยไม่จำกัดจำนวน (มาตรา 1025)

ห้างหุ้นส่วนจำกัด มีหุ้นส่วนสองประเภทคือ หุ้นส่วนจำกัดความรับผิดไม่เกินจำนวนที่ลงหุ้น และหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด (มาตรา 1077)

2. คุณสมบัติของหุ้นส่วนเป็นเหตุให้ต้องเลิกห้าง

คุณสมบัติ หมายถึง การตาย หรือตกเป็นบุคคลล้มละลาย (ศาลต้องสั่ง) หรือตกเป็นบุคคลไร้ความสามารถ (ศาลต้องสั่ง) (มาตรา 1055(5))

ห้างหุ้นส่วนสามัญ ถ้าหุ้นส่วนขาดคุณสมบัติ ห้างฯ ต้องเลิก

ห้างหุ้นส่วนจำกัด เฉพาะในกรณีที่หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดขาดคุณสมบัติ ห้างฯ ต้องเลิก

3. การจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

ห้างหุ้นส่วนสามัญ กฎหมายไม่บังคับ แต่ถ้าเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียน

จะมีสถานภาพเป็นนิติบุคคล (มาตรา 1015)

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กฎหมายบังคับให้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล (มาตรา 1078)

4. คุณสมบัติของหุ้นส่วนผู้จัดการ

ห้างหุ้นส่วนสามัญ ถ้าไม่ได้กำหนดไว้ หุ้นส่วนทุกคนเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการได้ (มาตรา 1033)

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กฎหมายกำหนดให้เฉพาะหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดชอบ นั้นที่มีสิทธิเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการได้ (มาตรา 1087)

12. การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัด

1) หลักเกณฑ์การจัดตั้ง

การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัดมีหลักเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติสองประการ คือ

1. ต้องมีสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัด

สัญญานี้ต้องทำตามหลักเกณฑ์ของสัญญาหุ้นส่วนตามที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องลักษณะสำคัญของห้างหุ้นส่วน (มาตรา 1012) และลักษณะของห้างหุ้นส่วนจำกัด (มาตรา 1077)

2. ต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลที่จดทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท ณ ที่สำนักงานใหญ่ของห้างนั้นตั้งอยู่

2) รายการที่ต้องจดทะเบียน ต้องมีรายการดังนี้ คือ

1. ชื่อห้างหุ้นส่วน
2. ข้อตกลงความเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด และวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วนนั้น
3. ที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่และสำนักงานสาขาทั้งปวง
4. ชื่อ ยี่ห้อ สำนัก และอาชีพะของผู้เป็นหุ้นส่วนจำพวกจำกัดความรับผิดชอบ และจำนวนเงินซึ่งเขาเหล่านั้นได้ลงหุ้นด้วยในห้างหุ้นส่วน
5. ชื่อ ยี่ห้อ สำนัก และอาชีพะของผู้เป็นหุ้นส่วนจำพวกไม่จำกัดความรับผิดชอบ
6. ชื่อหุ้นส่วนผู้จัดการ

7. ถ้ามีข้อจำกัดอำนาจหุ้นส่วนผู้จัดการอันจะผูกพันห้างหุ้นส่วนนั้นประการใดให้
ลงไว้ด้วย

8. รายการอื่น ๆ ที่เห็นสมควรจะให้ประชาชนทราบ
การจดทะเบียนนั้น ต้องลงลายมือชื่อของผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคน และต้องประทับ
ตราของห้างหุ้นส่วนนั้นด้วย

ให้พนักงานทะเบียนทำใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนส่งมอบให้แก่ห้างหุ้นส่วน
นั้นฉบับหนึ่ง (มาตรา 1078)

13. การบริหารงานของห้างหุ้นส่วนจำกัด

การบริหารงานของห้างหุ้นส่วนจำกัดมี 2 กรณีคือ การบริหารงานโดยตรง หรือการ
จัดการห้างหุ้นส่วน และการบริหารงานโดยอ้อมหรือการดูแลครอบงำการจัดการ ซึ่งมีราย
ละเอียดดังนี้ คือ

1) การบริหารงานโดยตรง

การบริหารงานโดยตรง คือ การเป็นผู้จัดการห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้น ผู้ที่มีสิทธิได้
แก่หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดเท่านั้น แต่ถ้าหุ้นส่วนจำกัดความรับผิดเข้ามาเกี่ยวข้องจัดการ
ก็ต้องร่วมรับผิดเสมือนหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ดังนี้ คือ

มาตรา 1087 บัญญัติว่า "อันห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้น ท่านว่าต้องให้แต่เฉพาะผู้เป็น
หุ้นส่วนจำพวกไม่จำกัดความรับผิดเท่านั้นเป็นผู้จัดการ"

มาตรา 1088 บัญญัติว่า "ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนจำพวกจำกัดความรับผิดผู้ใดสอดเข้าไป
เกี่ยวข้องจัดการงานของห้างหุ้นส่วน ท่านว่าผู้นั้นจะต้องรับผิดร่วมกันในบรรดาหนี้ทั้งหลาย
ของห้างหุ้นส่วนนั้น โดยไม่จำกัดจำนวน

แต่การออกความเห็นและแนะนำก็ดี ออกเสียงเป็นคะแนนนับในการตั้งและถอด
ถอนผู้จัดการตามกรณีที่มีบังคับไว้ในสัญญาหุ้นส่วนนั้นก็ดี ท่านหานับว่าเป็นการสอดเข้าไป
เกี่ยวข้องจัดการงานของห้างหุ้นส่วนนั้นไม่" (ถือเป็นข้อยกเว้น)

อำนาจของหุ้นส่วนผู้จัดการ

ในการที่ได้บริหารงานตามวัตถุประสงค์ของห้างฯ การกระทำนั้นผูกพันห้างและ

หุ้นส่วนทุกคน

ในกรณีที่กระทำเกินวัตถุประสงค์ ไม่ผูกพันห้างและหุ้นส่วนผู้ใด หุ้นส่วนผู้จัดการต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว

2) การบริหารงานโดยอ้อม (การดูแลครอบงำการจัดการ)

เนื่องจากหุ้นส่วนที่ไม่มีหน้าที่บริหารงานโดยตรง มีสิทธิบริหารงานทางอ้อม ซึ่งตามกฎหมายให้สิทธิไว้ดังนี้ คือ

1. การออกความเห็นและแนะนำ
2. การออกเสียงในการตั้งและถอดถอนผู้จัดการ (เฉพาะในกรณีที่ได้กำหนดให้สิทธิไว้ในสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัด) (มาตรา 1088)
3. สิทธิที่จะไต่ถามถึงการทำงานของห้างที่จัดอยู่ได้ตลอดเวลา
4. สิทธิที่จะตรวจและคัดค้านสำเนาสมุดบัญชีและเอกสารใด ๆ ของห้างหุ้นส่วน (มาตรา 1037, 1080)

ตัวอย่าง

1) แม้หุ้นส่วนผู้จัดการจะลงชื่อโดยไม่ประทับตราห้างฯ แต่ถือว่ากระทำในนามห้างฯ ห้างต้องรับผิดชอบ

โจทก์ฟ้องห้างหุ้นส่วนจำกัดและหุ้นส่วนผู้จัดการในฐานะส่วนตัวเป็นจำเลยร่วมกันเรื่องผิดสัญญาเช่า จำเลยให้การว่าหุ้นส่วนผู้จัดการในฐานะส่วนตัวเป็นคู่สัญญากับโจทก์ ห้างหุ้นส่วนไม่ต้องรับผิดชอบเพราะหุ้นส่วนผู้จัดการลงชื่อในสัญญาโดยไม่ประทับตราของห้างหุ้นส่วนจำกัด แต่ทางพิจารณาได้ความว่าในการทำสัญญาอื่น ๆ หุ้นส่วนผู้จัดการได้ลงชื่อในสัญญาเหล่านั้นในนามห้างหุ้นส่วนจำกัดโดยไม่ได้ประทับตราของห้างหุ้นส่วนจำกัด และสัญญาเช่ารายพิพาท หุ้นส่วนผู้จัดการก็ทำในฐานะผู้จัดการห้างหุ้นส่วนจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัดต้องรับผิดชอบตามสัญญา หุ้นส่วนผู้จัดการไม่ต้องรับผิดชอบในฐานะส่วนตัว¹

¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 955/2510

2) กรณีที่ถือว่าหุ้นส่วนจำกัดความรับผิดชอบเข้าไปจัดการงานของห้างฯ

(1) ห้างหุ้นส่วนจำกัดมอบให้หุ้นส่วนจำพวกจำกัดความรับผิดชอบผู้หนึ่งกระทำการแทนห้างเมื่อหุ้นส่วนผู้นั้นได้ทำสัญญาขายปอให้โจทก์ในนามห้างหุ้นส่วน ห้างหุ้นส่วนต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ตามสัญญาที่หุ้นส่วนได้ทำไว้¹

การที่หุ้นส่วนจำพวกจำกัดความรับผิดชอบได้เข้าทำสัญญาขายปอในนามของห้างหุ้นส่วนจำกัด โดยลงชื่อตนเองและประทับตราของห้าง ถือเป็นการสอดเข้าไปเกี่ยวข้องจัดการงานของห้างหุ้นส่วน หุ้นส่วนผู้นั้นจึงต้องร่วมรับผิดชอบตามสัญญาด้วย¹

(2) ผู้เป็นหุ้นส่วนจำกัดความรับผิดชอบเข้าจัดการห้าง ต้องรับผิดชอบร่วมกับห้างหุ้นส่วน เช่นเดียวกับผู้เป็นหุ้นส่วนสามัญ²

(3) จำเลยที่ 1,2 ร่วมกันลงลายมือชื่อส่งจ่ายเงินตามเช็คพิพาทแก่โจทก์เพื่อชำระหนี้ของห้างหุ้นส่วนจำกัดซึ่งต่อมาได้เลิกกิจการ จำเลยที่ 1 ในฐานะหุ้นส่วนผู้จัดการต้องร่วมรับผิดชอบใช้เงินตามเช็คพิพาทแก่โจทก์ จำเลยที่ 2 ผู้เป็นหุ้นส่วนได้ลงลายมือชื่อในเช็คพิพาทเป็นการเข้าไปเกี่ยวข้องจัดการงานของห้างหุ้นส่วนจำกัด จึงต้องร่วมรับผิดชอบต่อโจทก์เช่นเดียวกับจำเลยที่ 1³

3) กรณีหุ้นส่วนจำกัดความรับผิดชอบสอดเข้าจัดการห้างไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้การจ้างแรงงานของลูกจ้าง

หุ้นส่วนจำพวกจำกัดความรับผิดชอบแม้จะสอดเข้าไปเกี่ยวข้องจัดการงานของห้างหุ้นส่วนจำกัด ก็ไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้เกี่ยวกับการจ้างแรงงานของลูกจ้างห้างหุ้นส่วน เพราะหนี้ดังกล่าวเป็นหนี้ที่นายจ้างต้องรับผิดชอบต่อลูกจ้าง หุ้นส่วนจำพวกจำกัดความรับผิดชอบไม่มีความสัมพันธ์ในฐานะนายจ้างและลูกจ้าง จึงไม่ต้องรับผิดชอบ

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1880/2514

² คำพิพากษาฎีกาที่ 1650/2500

³ คำพิพากษาฎีกาที่ 691/2524

บทบัญญัติแห่ง ป.พ.พ. มาตรา 1088 เป็นกรณีที่ผู้เป็นหุ้นส่วนจำพวกจำกัดความรับผิดทำผิดหน้าที่ จึงต้องรับผิดในหนี้อันเกี่ยวกับกิจการที่สอดเข้าไปเกี่ยวข้องต่อบุคคลภายนอก มิใช่ต้องรับผิดในหนี้อันเกิดจากความสัมพันธ์ในฐานะนายจ้างและลูกจ้าง¹

14. ความเกี่ยวพันระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วน

1) ความเกี่ยวพันระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วน

ข้อแตกต่างระหว่างหุ้นส่วนจำกัดความรับผิดและหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดในเรื่องต่อไปนี้ คือ

1. ความรับผิดในหนี้ของห้างหุ้นส่วนจำกัด

หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด รับผิดไม่เกินจำนวนที่ลงหุ้นเท่านั้น ไม่ต้องรับผิดชอบหนี้ของห้างหุ้นส่วนจำกัดอื่น ๆ (ยกเว้นเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนห้างหุ้นส่วนจำกัดจด

หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด รับผิดไม่จำกัดจำนวนและต้องรับผิดร่วมกันในระหว่างหุ้นส่วน ไม่จำกัดความรับผิดด้วยกัน (มาตรา 1077)

2. เรื่องคุณสมบัติของผู้เป็นหุ้นส่วน

หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด ไม่เป็นสาระสำคัญ หุ้นส่วนตาย ล้มละลาย หรือตกเป็นคนไร้ความสามารถ ห้างไม่ต้องเลิก (มาตรา 1092)

หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด เป็นสาระสำคัญ ถ้าหุ้นส่วนตาย ล้มละลาย หรือตกเป็นคนไร้ความสามารถ เป็นเหตุให้เลิกห้าง (มาตรา 1055)

3. เรื่องทุน

หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด ลงทุนได้เฉพาะเงินสดและทรัพย์สิน (มาตรา 1083)

หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด ลงทุนได้ทั้งเงินสด ทรัพย์สิน และแรงงาน

4. สิทธิในการเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการ

หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด ไม่มีสิทธิเป็นผู้จัดการห้างฯ (นอกจากจะตกลงกันเป็นอย่างอื่น)

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 2510/2526

หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด มีสิทธิเป็นผู้จัดการห้างฯ

5. การใช้ชื่อหุ้นส่วนเป็นชื่อห้างฯ

หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด ห้ามใช้ (มาตรา 1081)

หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด มีสิทธิใช้ได้

6. การประกอบการค้าแข่งขันกับห้างฯ

หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด ไม่ห้าม (มาตรา 1090)

หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด ห้าม (มาตรา 1066)

7. การโอนหุ้น

หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด โอนได้โดยหุ้นส่วนอื่น ไม่ต้องให้ความยินยอม (มาตรา 1091)

หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด การโอนหุ้นต้องได้รับความยินยอมจากหุ้นส่วนทุกคน (มาตรา 1040)

8. การให้สิทธิทายาทเข้ามาถือหุ้นแทนที่

หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด ถ้าหุ้นส่วนตาย ทายาทเข้าถือหุ้นแทนได้ (มาตรา 1093)

หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด ถ้าหุ้นส่วนตาย ทายาทเข้าถือหุ้นแทนไม่ได้ ต้องเลิกห้างหรือให้ผู้เป็นหุ้นส่วนที่ยังอยู่รับซื้อหุ้นไว้แทน (มาตรา 1055(5) และ มาตรา 1060)

9. ระยะเวลาที่เจ้าหนี้จะฟ้องให้รับผิด

หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด เจ้าหนี้จะฟ้องได้เฉพาะห้างหุ้นส่วนได้เลิกกัน และฟ้องเรียกได้เฉพาะเรื่องต่อไปนี้

- 1) จำนวนลงหุ้นของผู้เป็นหุ้นส่วนเท่าที่ยังค้างส่งแก่ห้างหุ้นส่วน
- 2) จำนวนลงหุ้นเท่าที่ผู้เป็นหุ้นส่วนได้ถอนไปจากสินทรัพย์ของห้างหุ้นส่วน
- 3) จำนวนเงินปันผลและดอกเบี้ยซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนได้รับแล้วโดยทุจริตและฝ่าฝืนต่อกฎหมาย (มาตรา 1095)

หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด เจ้าหนี้จะฟ้องได้ต่อเมื่อห้างหุ้นส่วนผิดนัดชำระหนี้ (มาตรา 1070)

10. สิทธิที่จะได้รับเงินปันผลและดอกเบี้ย

หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด จะได้รับต่อเมื่อห้างหุ้นส่วนจำกัดได้กำไรที่แท้จริง ถ้าห้างหุ้นส่วนจำกัดขาดทุน ห้ามมิให้แบ่งเงินปันผลหรือดอกเบี้ยแก่หุ้นส่วนจำกัดความรับผิดจนกว่าทุนซึ่งขาดไปนั้นจะได้คืนมาเต็มจำนวนเดิม (มาตรา 1084, 1095)

หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด ไม่มีข้อห้ามเช่นหุ้นส่วนจำกัดความรับผิด

2) ความเกี่ยวพันระหว่างหุ้นส่วนกับบุคคลภายนอก

2.1 กรณีที่ห้างหุ้นส่วนจำกัดเป็นเจ้าของ

ผู้ที่พึงบุคคลภายนอกคือห้างหุ้นส่วนจำกัดเนื่องจากเป็นนิติบุคคล และหุ้นส่วนทุกคนพึงในฐานะเป็นตัวแทนของห้างฯ ได้ (ใช้หลักการเดียวกับห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียน)

2.2 กรณีที่ห้างหุ้นส่วนจำกัดเป็นลูกหนี้

เจ้าหนี้นิติบุคคลภายนอกมีสิทธิฟ้องผู้เกี่ยวข้องได้ดังนี้ คือ

2.2.1 ห้างหุ้นส่วนจำกัด เพราะห้างฯ เป็นนิติบุคคล

2.2.2 หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด แต่มีเงื่อนไขที่ต้องดำเนินการ 3 ข้อ คือ

1) ห้างหุ้นส่วนจำกัดต้องผิณฑ์ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เสียก่อน การผิณฑ์ชำระหนี้หมายถึงการที่ห้างฯ ถูกเจ้าหนี้เรียกให้ชำระหนี้แล้วไม่ยอมชำระหนี้ นั้น (มาตรา 1070)

2) หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดมีสิทธิขอให้เจ้าหนี้อำนาจทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนจำกัดชำระหนี้เสียก่อนได้ ถ้าสามารถพิสูจน์ได้ว่า

2.1) สินทรัพย์ของห้างหุ้นส่วนจำกัดยังมีพอที่จะชำระหนี้ได้ทั้งหมดหรือบางส่วน และ

2.2) การที่เจ้าหนี้จะบังคับเอาแก่ห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้นไม่เป็นการยาก (มาตรา 1071)

3) สิทธิและความรับผิดของหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด ความเกี่ยวพันระหว่างหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดด้วยกันเอง และความเกี่ยวพันกับห้างหุ้นส่วนนั้น ผู้เป็นหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดต้องรับผิดชอบร่วมกันและรับผิดโดยไม่จำกัดจำนวนซึ่งมีฐานะ

คล้ายกับหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนสามัญ ดังนั้นหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดทุกคนจึงต้องรับผิดชอบร่วมกันและรับผิดโดยไม่จำกัดจำนวนต่อเจ้าหนี้บุคคลภายนอก (มาตรา 1080 วรรค 2)

2.2.3 หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด เจ้าหนี้จะฟ้องได้เฉพาะไม่เกินเงินที่ได้ลงหุ้นไว้เท่านั้น และการฟ้องมีเงื่อนไขดังนี้ คือ

1) หุ้นส่วนจำกัดเลิกจากการเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด

2) เจ้าหนี้ฟ้องเรียกได้เฉพาะเรื่องต่อไปนี้

2.1) จำนวนลงหุ้นของผู้เป็นหุ้นส่วนเท่าที่ยังค้างส่งแก่ห้างหุ้นส่วน

2.2) จำนวนลงหุ้นเท่าที่ผู้เป็นหุ้นส่วนได้ถอนไปจากสินทรัพย์ของ

ห้างหุ้นส่วน

2.3) จำนวนเงินปันผลและดอกเบี้ยซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนได้รับไปแล้ว

โดยทุจริตและฝ่าฝืนกฎหมาย มาตรา 1084 (มาตรา 1095)

2.2.4 หุ้นส่วนจำกัดความรับผิดต้องรับผิดเสมือนหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด

หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด เจ้าหนี้ฟ้องไม่ได้ถ้าห้างไม่เลิก (มาตรา

1095) นอกจากกรณีเข้าข้อยกเว้น 4 ประการ คือ

1) ฝ่าฝืนข้อห้ามในเรื่องการใช้ชื่อตัวเองเป็นชื่อห้างฯ (มาตรา 1082)

2) ฝ่าฝืนข้อห้ามในเรื่องแจ้งให้บุคคลภายนอกทราบว่าตนเองลงทุน

มากกว่าที่ได้จำกัดความรับผิดไว้ (มาตรา 1085)

3) ฝ่าฝืนเข้าไปจัดการงานของห้างหุ้นส่วน (มาตรา 1088)

4) หนี้ที่เกิดขึ้นก่อนห้างหุ้นส่วนจำกัดได้จดทะเบียน (มาตรา 1079)

ถือว่าหุ้นส่วนจำกัดความรับผิดต้องรับผิดเสมือนหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด เมื่อห้างผิन्छชำระหนี้ เจ้าหนี้ฟ้องได้ทันทีพร้อมกับหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด

2.2.5 บุคคลภายนอกที่แสดงตนว่าเป็นหุ้นส่วน ด้วยวาจา ลายลักษณ์อักษร ภิรยยินยอมให้ใช้ชื่อตนเองเป็นชื่อห้างหุ้นส่วนจำกัด และรู้แล้วไม่คัดค้านปล่อยให้เขาแสดงว่าตนเองเป็นหุ้นส่วน การแสดงตนด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งดังกล่าวทำให้บุคคลภายนอกต้องรับผิดต่อเจ้าหนี้ในบรรดาหนี้ของห้างหุ้นส่วนเสมือนเป็นหุ้นส่วน (มาตรา 1054, มาตรา 1080)

15. การเลิกห้างหุ้นส่วนจำกัด

การเลิกห้างหุ้นส่วนจำกัดใช้หลักเดียวกับการเลิกห้างหุ้นส่วนสามัญ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องห้างหุ้นส่วนสามัญ สรุปได้ว่าการเลิกห้างได้ 3 วิธีคือ การเลิกโดยผลของกฎหมายการเลิกโดยหุ้นส่วน และการเลิกโดยคำสั่งศาล สำหรับรายละเอียดให้ดูในหัวข้อที่ได้กล่าวมาแล้ว(มาตรา 1080)

และหลังจากการเลิกห้างหุ้นส่วนจำกัด ต้องมีการชำระบัญชีให้เสร็จสิ้น จึงถือว่าการเลิกห้างนั้นจะเสร็จสมบูรณ์สิ้นสภาพนิติบุคคล สำหรับรายละเอียดในการชำระบัญชีได้รวมอยู่ในหมวดที่ 5 เรื่องการชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัทจำกัด ซึ่งจะได้อีกกล่าวถึงในเรื่องบริษัทจำกัดต่อไป เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้ใช้หลักการชำระบัญชีเหมือนกัน

ตัวอย่าง

1) ห้างหุ้นส่วนจำกัดผิคนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้ฟ้องหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดได้ทันที ผู้เป็นหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดต้องรับผิดในหนี้ของห้างหุ้นส่วนจำกัดโดยไม่จำกัดจำนวนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1077(2) เมื่อห้างหุ้นส่วนจำกัดผิคนัดชำระหนี้เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องผู้เป็นหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดให้รับผิดชำระหนี้ได้ทันที จำเลยที่ 2 เป็นหุ้นส่วนผู้จัดการและเป็นหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดของห้างหุ้นส่วนจำกัด จำเลยที่ 1 จึงต้องรับผิดร่วมกับจำเลยที่ 2 จะอ้างว่าต้องรอให้มีการเลิกห้างหรือล้มละลายก่อนหรือจะต้องปรากฏว่าห้างไม่มีทรัพย์สินพอชำระหนี้หาได้ไม่¹

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 590/2520